

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

БЕРЕГУТА ВІТАЛІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і
зовнішньої політики,
д.е.н., доцент

_____ Лимар В. В.
« _____ » _____ 2024 р.

**ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА
МИРНІ ПРОЦЕСИ ТА КОНФЛІКТИ**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії

Магістерська робота

Науковий керівник:
Богінська І. В., к.і.н., доцент
кафедри міжнародних відносин
і зовнішньої політики

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:

Кулявець В. Г., к.е.н., доцент

_____
(підпис)

Берегута В. В. Вплив пандемії COVID-19 на мирні процеси та конфлікти. Спеціальність «291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітня програма «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній (магістерській) роботі досліджено вплив пандемії коронавірусу на динаміку міждержавних конфліктів та мирні процеси на прикладі китайсько-тайванського, корейського та сербсько-косовського конфліктів й російсько-української війни протягом 2020-2023 рр. Серед чинників, які прямо або опосередковано впливали на конфлікти, виділено «медичну дипломатію» та дезінформації з приводу джерела поширення вірусу та боротьби з пандемією COVID-19.

Ключові слова: пандемія COVID-19, коронавірус, міждержавний конфлікт, медична дипломатія, переговори, інформаційні операції, ескалація конфлікту.

102 с., 5 табл., 2 рис., 4 дод. Бібліограф.: 139 найм.

Berehuta V. V. The impact of the COVID-19 on peace processes and conflicts. Specialty 291 «International Relations, Social Communication and Regional Studies», Educational Programme «International Communications and Mediation in Conflict Settlement Conditions». Vasyl` Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The master's paper examines the impact of the coronavirus pandemic on the dynamics of interstate conflicts and peace processes using the examples of the China-Taiwan, Korean, and Serbia-Kosovo conflicts and the Russia-Ukraine war during 2020-2023. Among the factors that directly or indirectly influenced the conflicts, "medical diplomacy" and misinformation about the virus's source of the spread and the fight against the COVID-19 pandemic were highlighted.

Keywords: COVID-19 pandemic, coronavirus, interstate conflict, medical diplomacy, negotiations, information operations, conflict escalation.

102 p., 5 tables, 2 figures, 4 appendixes. Bibliography: 139 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Стан наукової розробки проблеми.....	10
1.2. Джерельна база дослідження.....	15
1.3. Методологічні засади дослідження.....	19
РОЗДІЛ 2. ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЗАЦІЇ ПРОБЛЕМИ ПОШИРЕННЯ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ ТА ЗНАРЯДДЯ ПОЛІТИЧНОЇ БОРОТЬБИ.....	26
2.1. Джерела дезінформації про пандемію COVID-19.....	26
2.2. Особливості дезінформації щодо пандемії COVID-19 в умовах міждержавних політичних та військових конфліктів.....	30
РОЗДІЛ 3. МІЖДЕРЖАВНІ КОНФЛІКТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	35
3.1. Конфлікт між КНР та Республікою Китай (Тайвань).....	35
3.1.1. Політика «одного Китаю» КНР та питання членства Тайваню у ВООЗ.....	35
3.1.2. Пропозиції взаємодопомоги в протидії поширенню коронавірусу в політичному дискурсі Пекіну та Тайбею.....	42
3.2. Конфлікт між КНДР та Республікою Корея.....	45
3.2.1. Наратив «коронавірусу як південнокорейської загрози національній безпеці КНДР» у зовнішній політиці Пхеньяна.....	45
3.2.2. Гуманітарні ініціативи США і Республіки Корея для КНДР як спроба нормалізації міжкорейських відносин.....	48
3.3. Конфлікт між Республікою Сербія та Республікою Косово.....	54
3.3.1. Сербська кампанія вакцинації косовських сербів як інструмент протидії суверенітету та незалежності Республіки Косово.....	54
3.3.2. «Медична дипломатія» Белграда та Приштини.....	60

РОЗДІЛ 4. ПАНДЕМІЯ КОРОНАВІРУСУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ ТА ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	65
4.1. Епідеміологічні обмеження як інструмент легалізації Росією окупації ОРДЛО та АР Крим.....	65
4.2. Російські інформаційні операції, пов'язані з вакцинацією українців від коронавірусу.....	68
4.3. Російська дезінформація в РБ ООН щодо розробки біологічної зброї на території України у контексті виправдання причин військового вторгнення 24 лютого 2022 року.....	71
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	79
ДОДАТКИ.....	98
Додаток А. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на конфлікт між КНР та Республікою Китай (Тайвань).....	98
Додаток Б. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на конфлікт між КНДР та Республікою Корея.....	99
Додаток В. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на конфлікт між Республікою Сербія та Республікою Косово.....	100
Додаток Г. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на російсько-українську війну.....	101

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міждержавні конфлікти є одними з найбільш складних проблем у міжнародних відносинах. Їхня динаміка розвитку та перспективи розв'язання визначаються не лише зовнішньополітичними цілями та національними інтересами конфліктуючих держав, але й подіями планетарного масштабу, в умовах яких в протиборчих сторін з'являються нові можливості, загрози та політичні інструменти для врегулювання конфлікту на свою користь й послаблення політичних та військових позицій опонента. Так, найбільшою з глобальних загроз у 2020-2023 рр. була пандемія COVID-19, яка з точки зору міждержавних збройних та незбройних конфліктів може розглядатись як зовнішній контекст, в якому вони відбуваються. Отже, дослідження динаміки міждержавних конфліктів та мирних процесів у 2020-2023 рр. неможливе без врахування пандемії COVID-19, в умовах якої виникли нові чинники ескалації та деескалації таких конфліктів.

Пандемія коронавірусу як проблема у сфері охорони здоров'я, протидія поширенню якої була в національних інтересах кожної держави та подолання якої було можливе лише шляхом міждержавної співпраці, створила перед політичними діячами країн, що перебували у стані збройного або незбройного конфлікту на момент її початку, виклик у вигляді обрання моделі політики. Діапазон можливих рішень визначався, з одного боку, спробою скористатись складною епідеміологічною ситуацією для деескалації відносин шляхом, наприклад, постачання медичної гуманітарної допомоги опонентові та спільного розроблення протоколів лікування інфікованих коронавірусом громадян, що своєю чергою дозволило б послабити напругу та створити основу для дипломатичного діалогу з обговорення шляхів розв'язання предмету конфлікту. З іншого боку, інтегрувати різні аспекти пандемії коронавірусу в публічний дискурс щодо цього конфлікту, наприклад, шляхом цілеспрямованого поширення дезінформації та пропаганди, таким чином, щоб здобути нові

політичні або військові переваги над опонентом та посилити можливості реалізувати власну візію шляхів вирішення конфлікту. Боротьба з пандемією в глобальному масштабі набула форми політичної конкуренції за владу і вплив окремих держав на міжнародні відносини. Як чинник конфліктогенності, пандемія COVID-19 оголила старі лінії розломів та створила нові можливості для застосування перевірених зовнішньополітичних інструментів. Щодо потенціалу міжнародного співробітництва, то гуманітарні міркування здебільшого поступалися місцем політичній доцільності (конкретним цілям політики).

Аналіз впливу пандемії COVID-19 на мирні процеси та конфлікти дозволяє на прикладі пандемії коронавірусу розглянути перебіг сучасних міждержавних конфліктів під впливом зовнішніх неполітичних чинників, окреслити прояви використання політичними акторами деяких аспектів абсолютно не пов'язаних з конфліктом проблем як зовнішньополітичного інструменту в умовах збройного або незбройного конфлікту, а також визначити залежність характеру переговорного процесу між конфліктуючими державами у 2020-2023 рр. щодо вирішення предмету конфлікту від результату їх взаємодії в пов'язаних з пандемією питаннях.

Об'єкт дослідження – контекст та динаміка сучасних міждержавних збройних та незбройних конфліктів.

Предмет дослідження – об'єктивні та суб'єктивні чинники динаміки міждержавних конфліктів та мирних процесів в умовах пандемії COVID-19.

Мета дослідження полягає у вивченні впливу змін у зовнішньому контексті розвитку конфліктів, як от виникнення та поширення пандемії коронавірусу, на динаміку конфліктів та політику управління ними.

Завдання дослідження:

- дослідити сучасний стан наукової розробки проблеми;
- охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- окреслити методологічні засади та методологію дослідження;
- розробити критерії оцінки впливу пандемії на мирні процеси та конфлікти;

- визначити джерела дезінформації про пандемію COVID-19;
- обґрунтувати особливості дезінформації щодо пандемії COVID-19 в умовах міждержавних політичних та військових конфліктів;
- розглянути проблему реалізації політики «одного Китаю» в китайсько-тайванських відносинах під час пандемії в контексті спроб Тайваню набути членства у ВООЗ;
- охарактеризувати пропозиції взаємодопомоги у протидії поширенню коронавірусу в політичному дискурсі Пекіну та Тайбею;
- з'ясувати, як КНДР сформувала та використовувала у зовнішній політиці наратив коронавірусу як загрози національній безпеці з боку Республіки Корея;
- охарактеризувати гуманітарні ініціативи США і Республіки Корея для КНДР як спробу нормалізації міжкорейських відносин;
- розглянути кампанію вакцинації косовських сербів Сербією як інструмент протидії суверенітету та незалежності Республіки Косово;
- дослідити «медичну дипломатію» Белграда та Приштини;
- охарактеризувати епідеміологічні обмеження як інструмент легалізації Росією окупації ОРДЛО та АР Крим;
- дослідити російські інформаційні операції, пов'язані з вакцинацією українців від коронавірусу;
- розглянути російську дезінформацію в РБ ООН щодо розробки біологічної зброї на території України у контексті виправдання причин військового вторгнення 24 лютого 2022 року.

Хронологічні межі дослідження охоплюють увесь період пандемії COVID-19 від виявлення перших випадків інфікування коронавірусом в КНР у грудні 2019 р. до скасування ВООЗ статусу коронавірусної хвороби як пандемії та глобальної надзвичайної ситуації у сфері охорони здоров'я в травні 2023 р.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці критеріїв оцінювання впливу пандемії COVID-19 на мирні процеси та конфлікти, на основі яких було

проведено порівняльний аналіз динаміки розвитку чотирьох міждержавних конфліктів у 2020-2023 рр. Кваліфікаційна (магістерська) робота є спробою узагальнення проявів використання конфліктуючими державами різних аспектів пандемії коронавірусу у зовнішній політиці щодо опонента як в контексті сприяння розв'язанню існуючих протиріч та наближення вирішення конфлікту, так і з метою отримання нових важелів впливу на іншу державу та посилення власних позицій в межах конфлікту. Таким чином, у роботі розкрито ескалаційний та деескалаційний потенціал впливу пандемії COVID-19 на динаміку міждержавних конфліктів.

Науково-практична значущість дослідження, полягає в можливості його використання політичними діячами країн, що перебувають у стані конфлікту, з одного боку, при пошуку та оцінці питань спільного міждержавного інтересу, налагодження взаємодії в яких може посприяти деескалації конфлікту, а також, з іншого боку, при визначенні шляхів спростування та протидії поширенню ворожих наративів з елементами дезінформації та пропаганди, які виникли внаслідок навмисного інтегрування політичними діячами іншої країни непов'язаних з конфліктом проблем у публічний дискурс стосовно конфлікту.

Матеріали та висновки кваліфікаційної роботи можуть бути використані у ЗВО під час розробки та викладання навчальних дисциплін за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», зокрема «Міжнародні відносини і світова політика», «Міжнародні конфлікти», «Національна безпека і національні інтереси», «Розбудова миру» тощо.

Апробація результатів дослідження. Головні положення та висновки магістерської роботи були апробовані в наступних форматах:

- участь у всеукраїнських конкурсах студентських наукових робіт:

1. Перемога у всеукраїнському конкурсі стипендіальної програми «Завтра.UA» Фонду Віктора Пінчука в 2022-2023 навчальному році із науковою роботою з теми «Політизація пандемії COVID-19 в умовах гібридної війни Росії проти України».

- публікація тез доповідей на наукових конференціях та статей:

1. Берегута В. Сербська кампанія вакцинації косовських сербів від коронавірусу як інструмент протидії суверенітету та незалежності Республіки Косово. *Modern tools and methods of scientific investigations: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference, December 8, 2023*. Antwerp, Kingdom of Belgium: International Center of Scientific Research. С. 61-64.

2. Берегута В. Наратив «коронавірусу як південнокорейської загрози національній безпеці КНДР» у зовнішній політиці Пхеньяна під час пандемії COVID-19. *Актуальні проблеми міжнародних відносин - 2023: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин - 2023» (ОС «Магістр») 1 грудня 2023 року* – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2023. С. 7-11.

3. Берегута В. Просування російської дезінформації у РБ ООН. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини: Збірка матеріалів V Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні»* / за ред. Ю. Т. Темірова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. Вип. 8. С. 119-122.

4. Берегута В. Проблеми реалізації політики «одного Китаю» в китайсько-тайванських відносинах під час пандемії COVID-19. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Випуск 15 Том 2 / ред. кол. М.І. Прихненко (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. Вип. 15. Т. 2. С. 13-18.

Структура магістерської роботи. Кваліфікаційна (магістерська) робота складається зі вступу, чотирьох розділів (одинадцяти підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури та чотирьох додатків. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки, основний обсяг роботи – 78 сторінок.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми

Вплив пандемії коронавірусу на мирні процеси та конфлікти є предметом дослідження широкого кола науковців, ознайомлення з доробком яких дозволяє визначити вивчені та невивчені аспекти досліджуваної в кваліфікаційній роботі проблеми. За тематичною спрямованістю такі наукові публікації можливо поділити на декілька груп.

Першу групу складають роботи, що розкривають сутність пандемії COVID-19 як чиннику зростання конфліктності у міжнародних відносинах у 2020-2023 рр. Д. Торгонський розглядає пандемію як каталізатор нового посилення суперництва між великими державами та зростання ступеня небезпечності регіональних військових конфліктів, наголошуючи, що країни в умовах коронавірусного спалаху схильні продовжувати реалізовувати цілі зовнішньої політики військовими методами, зокрема погрожувати опонентам застосуванням зброї [44]. К. Кал та А. Беренгаут підкреслюють, що пандемія COVID-19 на фоні низки політичних та економічних криз має потенціал змінити баланс сил та загострити конкуренцію між КНР та США за вплив на міжнародній арені [79]. Д. Карафано та К. Волкер наголошують, що пандемія заклала основу для найбільших змін у світовому порядку з часів Другої світової війни, що відбуватимуться навколо спроб КНР, Росії та Ірану похитнути американське лідерство у міжнародних відносинах [61]. Г. Айкенберрі привертає увагу, що пандемія є такою ж загрозою сучасному світовому порядку, як і кліматичні зміни та розповсюдження ядерної зброї [123]. Н. Бернс підкреслює, що пандемія несе ризик виникнення нових конфліктів та воєн на підґрунті нездатності держав домовлятися про колективне подолання такої глобальної кризи і правильний розподіл обмежених планетарних ресурсів [60].

До *другої групи* належать роботи, в яких розглядається дезінформація щодо пандемії як інструмент зовнішньої політики держав. В. Таркін розглядає таку дезінформацію як елемент інформаційно-психологічної війни на основі аналізу процесу приховування Пекіном відомостей про спалах коронавірусу та перекладанні провини на Вашингтон за початок пандемії [43]. Л. Бандейра, Н. Алексєєва, Т. Найт та Ж. Ру досліджували інфодемію та конкуруючі наративи у зовнішній політиці США, КНР, РФ та Ірану про різні науково невідомі версії походження коронавірусу, які держави поширювали для просування своїх політичних інтересів та погіршення іміджу інших країн [132]. К. Стірлінг, Х. Ахмед, Г. Ньютон і С. Бреннен називають дезінформацію щодо коронавірусу у формі звинувачень інших держав у його винайденні як біологічної зброї елементом геополітичної конкуренції та пояснюють її як спробу національних урядів відволікти увагу від невдалих політик протидії поширенню коронавірусу на своїх територіях та прояв нездатності виступити лідерами міжнародної спільноти і координувати міжнародні зусилля боротьби з пандемією [66].

В *третьій групі* представлені роботи, що присвячені аналізу трансформації миротворчої діяльності політичних акторів в міжнародних конфліктах. І. Богінська розглядає відсутність консенсусу між державами-членами Ради Безпеки ООН у розв'язанні міжнародних криз та конфліктів як чинник зменшення кількості міжнародних конфліктів, в яких застосовується офіційне міжнародне посередництво [8]. О. Заєць та А. Багінський аналізують зумовлені пандемією ускладнення для проведення миротворчих місій ООН, виділяючи можливість національних урядів обмежувати планове проведення місій та пересування миротворців під приводом епідеміологічних обмежень та зменшення фінансування миротворчих місій, а також звертають увагу на зміну акцентів їх роботи із підтримки миру та безпеки в регіоні на надання допомоги місцевому населенню у подоланні проблем, пов'язаних з коронавірусною хворобою [18]. Автори звіту International Crisis Group «COVID-19 і конфлікт: сім тенденцій, на які варто звернути увагу» наголошують, що національні уряди під

час пандемії фокусують увагу на розв'язанні внутрішніх проблем у сфері охорони здоров'я, політики та економіки, водночас абстрагуючись від посередництва між конфліктуєчими державами та зусиль сприяти встановленню режиму припинення вогню [65]. І. Брамзен та А. Хагеманн досліджують перехід дипломатії в онлайн-формат у зв'язку з епідеміологічними обмеженнями та закритими кордонами, а також особливості проведення медіації між конфліктуєчими сторонами за допомогою використання дистанційних технологій [57], а І. Шевель виділяє такі недоліки онлайн-дипломатії, як підвищена складність досягнення компромісу й збереження таємниці переговорів та небезпечність висловлення конфіденційної інформації [49].

Четверту групу склаладають роботи, в яких розглянуто можливості впливу пандемії на динаміку бойових дій та ведення переговорів в межах міждержавних конфліктів. Л. Лерс, з одного боку, зазначає, що загрози глобального характеру, якою є пандемія, можуть посилювати напругу між конфліктуєчими державами, спричиняти політичні заворушення, посилювати ворожнечу між соціальними групами та викликати конкуренцію за ресурси, яка може перерости у відкрите збройне протистояння [88]. З іншого боку, протидія конфліктуєчих сторін спільній проблемі може зумовити налагодження діалогу з метою колективного подолання коронавірусного спалаху, однак, як зазначає Л. Лерс таке примирення може і не відбутись через, по-перше, відсутність інтересу сторін до цього, та, по-друге, нагальність інших питань, що не пов'язані з цією глобальною проблемою. Дослідник підкреслює, що можливості ескалації та деескалації конфлікту в умовах спільних загроз залежить від політичного контексту відносин протидіючих сторін до виникнення таких загроз [88].

Б. Позен зазначає, що пандемії здатні впливати на зменшення інтенсивності ведення бойових дій у збройних конфліктах, оскільки вони спричиняють економічні кризи, а саме потужність економіки визначає військову силу держави і її здатність вести війни. Відповідно, на його думку, пандемія COVID-19 зменшила вірогідність виникнення війни між великими державами [104]. Однак

Р. Браун, Х. Херлберт і А. Старк вважають підхід Б. Позена частково помилковим, оскільки окрім міждержавних війн під час пандемії, на їх думку, потрібно ще фіксувати наявність або відсутність конфліктів, які загрожують життю, громадам і стабільності політичних інститутів і режимів. Відповідно, при оцінці конфліктогенного потенціалу пандемії вони пропонують враховувати такі різновиди субдержавного насильства, як політично вмотивовані насильницькі злочини внутрішньодержавного та міждержавного характеру, державні репресії та тероризм, випадки яких можуть підштовхувати національні уряди до конфлікту один з одним [59].

Прикладне двоетапне дослідження із кількісним виміром бойових зіткнень у січні-квітні 2020 р. на початку пандемії COVID-19 було проведене М. Мерл і П. Тернером на основі даних проєктів «Armed Conflict Location and Event Data» та «Oxford Covid-19 Government Response Tracker» [92]. Відповідно до Рис. 1.1, у тижневій динаміці загальна кількість зафіксованих битв у різних міждержавних конфліктах після реєстрації перших випадків захворювання на коронавірус в КНР у порівнянні з попередніми місяцями знизилась та продовжувала поступово знижуватись після зареєстрованого тисячного випадку інфікування та надання коронавірусному спалаху статусу пандемії.

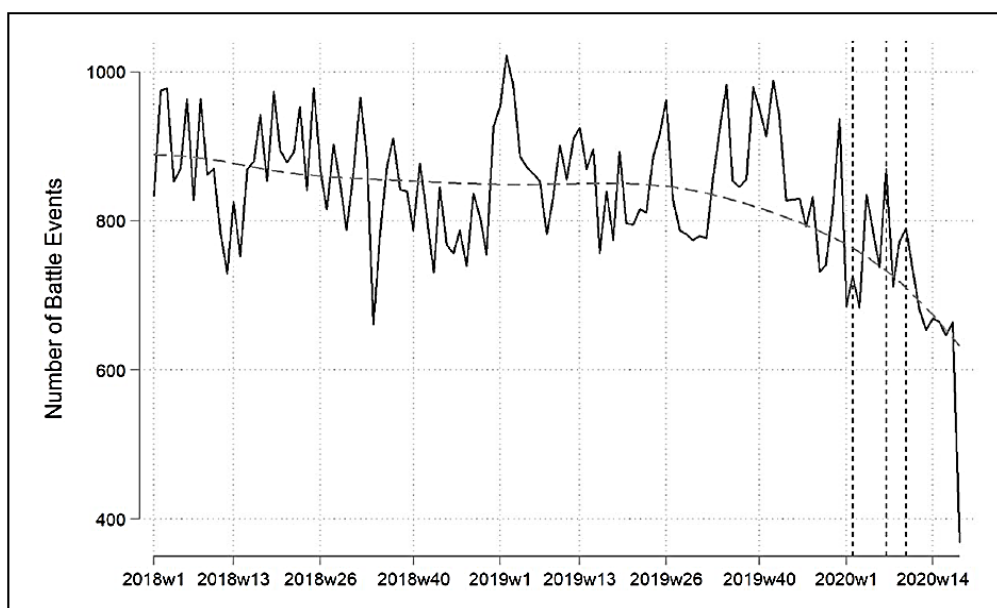

Рис. 1.1. Щотижнева кількість бойових дій (січень 2018 – квітень 2020 рр.) [92].

Відповідно до Рис. 1.2, на другому етапі дослідження автори застосували математичну модель та регіональний принцип підрахунку кількості бойових дій, додатково врахувавши, що пандемія поширювалась на різні країни у неоднакові проміжки часу, у вигляді двох показників: (а) терміни, коли кожна країна повідомляла про реєстрацію перших випадків інфікування та (б) терміни, коли національні уряди запроваджували локдауни. Це дозволило авторам більш чітко виокремити вплив на збройні конфлікти пандемії COVID-19 та специфіки урядової реакції на пандемію. На відміну від першого етапу дослідження, результати якого оформлені в Рис. 1.1., М. Мерл і П. Тернер дійшли висновку про те, що на глобальному рівні пандемія COVID-19 суттєво не вплинула на інтенсивність ведення бойових дій в січні-квітні 2020 р., однак підкреслила значні регіональні відмінності: зменшення кількості бойових дій в Південно-Східній Азії, Європі та на Кавказі, проте на Близькому Сході – зростання на 20 бойових зіткнень (сутичок) щотижня.

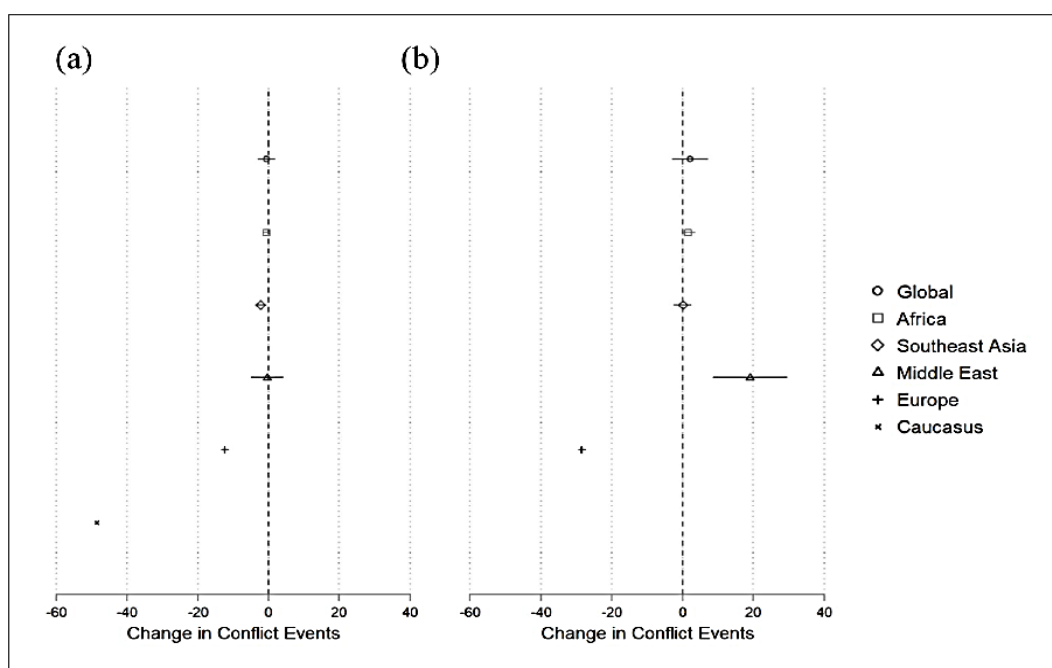

Рис 1.2. Регіональні зміни в кількості бойових дій під час пандемії COVID-19 (січень-квітень 2020 р.) [92].

Таким чином, науковий інтерес до тематики впливу пандемії COVID-19 на мирні процеси та конфлікти є достатньо широким та охоплює як загальні аспекти зростання рівня політичної напруги у міжнародних відносинах і трансформацію посередницької та миротворчої діяльності, так і використання державами різних аспектів пандемії як інструменту зовнішньої політики в умовах міждержавних конфліктів та визначення факторів залежності інтенсивності бойових дій і проведення мирних переговорів від планетарної епідеміологічної ситуації.

1.2. Джерельна база дослідження

Дослідження впливу пандемії COVID-19 на динаміку розвитку міждержавних конфліктів у 2020-2023 рр. передбачає опрацювання джерельної бази. Вивчення кількох груп джерел інформації дозволяє розглянути різні аспекти кожного конфлікту та створює основу для виокремлення проявів політизації коронавірусної тематики в умовах інформаційного й збройного протистояння та її впливу на міждержавний переговорний процес, що відбувається з метою деескалації конфліктів.

Для реалізації мети та завдань магістерської роботи та комплексного опрацювання покладеної в основу дослідження проблеми були проаналізовані наступні за походженням групи джерел:

- матеріали засобів масової інформації;
- виступи та промови політичних діячів, дипломатів та лідерів міжнародних організацій;
- документи міжнародних організацій;
- документи органів державної влади і управління;
- міжнародні бази даних та довідники аналітичних центрів про міждержавні конфлікти;
- статистичні матеріали.

Першу та найбільшу джерельну групу кваліфікаційної (магістерської) роботи складають матеріали ЗМІ. Їх аналіз уможливив відтворення динаміки міждержавних конфліктів у 2020-2023 рр., а також виокремлення проблемних питань, пов'язаних з пандемією, навколо яких відбувалось загострення відносин або налагодження конструктивної співпраці між конфліктуючими державами, що обумовило структуру кваліфікаційної (магістерської) роботи.

В межах цієї групи джерел було опрацьовано публікації провідних міжнародних інформаційних агентств, телерадіомовних компаній та суспільно-політичних видань США (The New York Times, The Washington Post, Voice of America, NK News, The Defense Post, CNBC, Fox News), Великобританії (Reuters, The Guardian, The Telegraph, Sky News), Австралії (The Conversation), Франції (France24), ФРН (Deutsche Welle), Катару (Al Jazeera) та Туреччини (Anadolu Ajansi). Окрім того, були проаналізовані матеріали ЗМІ конфліктуючих держав, а саме: КНР (Global Times, Xinhua), Республіки Корея (The Korea Herald), Сербії (B92), Республіки Косово (KoSSev), ЗМІ регіонального значення Балканського півострову (BalkanInsight, European Western Balkans, КОНА), а також Російської Федерації (ТАСС, Інтерфакс-Россія, Известия, Лента.ру) та України (Громадське, BBC News Україна, Радіо Свобода, Кореспондент, Укрінформ, Суспільне новини, Українська правда).

До *другої групи* джерел належать виступи та промови політичних діячів, дипломатів та лідерів міжнародних організацій. Аналіз таких текстів дозволяє визначити позицію окремого суб'єкта політики або держави з конкретного проблемного питання або події, що можуть перетворитися на фактори ескалації або деескалації міждержавних відносин. Ознайомлення зі змістом виступів також дозволяє виокремити та відстежити трансформацію наративів щодо пандемії COVID-19, які просувають різні політичні діячі в публічному дискурсі в контексті зовнішньої політики їхньої держави щодо країни-опонента. У даній джерельній групі, зокрема, представлені промови Генерального директора ВООЗ Т. А. Гебреїсуса [95], Постійного представника Російської Федерації при ООН

Василя Небензі [13, 14, 15, 16], Міністерки закордонних справ Косова Мелізи Харадінай-Стубли [119] тощо.

В *третьій групі* джерел представлені документи міжнародних організацій, зокрема прес-релізи засідань та резолюції Ради Безпеки ООН. Даний орган залишається найвищим міжнародним майданчиком обговорення державами загроз їхній національній безпеці, якою є пандемія COVID-19, та перспективних шляхів їх колективного подолання. Резолюція S/RES/2532 із вимогою Ради Безпеки ООН оголосити гуманітарні паузи тривалістю 90 днів та припинити бойові дії в більшості міждержавних конфліктів на фоні спалаху коронавірусу [105] розкриває потенціал пандемії як фактору деескалації відносин у конфліктних зонах та налагодження міжнародного співробітництва. На прикладі російсько-української війни прес-релізи засідань Ради Безпеки ООН дозволяють проаналізувати хронологію обговорення державами-членами органу звинувачень Росією України та США у розробці біологічної зброї на основі досліджень коронавірусу на території України, що було подано в публічному дискурсі російськими політиками та дипломатами як загроза національній безпеці Росії та один з приводів для повномасштабного військового вторгнення в Україну [10, 11, 107]. Предметом обговорень у Раді Безпеки стали й перспективи співпраці між Республікою Сербією та Республікою Косово для протидії поширення коронавірусу в регіоні задля зменшення політичної напруги між сторонами [58].

Четверту групу джерел складають документи органів державної влади і управління. Ознайомлення з ними є необхідним для здійснення глибшого аналізу зовнішньої політики держави щодо конкретного міждержавного конфлікту, зокрема тих її елементів, що сприяють ескалації та деескалації конфлікту. В контексті російсько-української війни були розглянуті розпорядження уряду Російської Федерації [32] та накази «голів» окупованого Росією Криму [46] та підконтрольних Росії «ЛНР» [45] та «ДНР» [19] про запровадження епідеміологічних обмежень, закриття пунктів пропуску громадян на лінії

розмежування з Україною та створення особливих умов в'їзду громадян Росії до Криму, «ЛНР» та «ДНР». Аналіз вищеперерахованих документів засвідчив, що під завісою коронавірусної пандемії Росії на законодавчому рівні створювала умови для соціального та політичного дистанціювання ОРДЛО від України та закріплення російського статусу окупованої АР Крим. Окрім того, були розглянуті прес-реліз МЗС Республіки Корея щодо заснування «Ініціативи співробітництва Північно-Східної Азії для боротьби з інфекційними захворюваннями та охорони здоров'я» [125] та коментар Державного департаменту США щодо російських звинувачень у проведенні США військово-біологічної діяльності на території України [121].

До *п'ятої групи* джерел належать міжнародні бази даних та довідники аналітичних центрів про міждержавні конфлікти. Стокгольмський інститут дослідження проблем миру (Stockholm International Peace Research Institute) у своїх щорічних довідниках «SIPRI Yearbook» окреслив пандемію як фактор загострення геополітичного протистояння між державами внаслідок поширення ними дезінформації щодо коронавірусу [40]. Дослідники центру підкреслили неоднозначний вплив пандемії на міждержавні конфлікти: якщо в одних випадках зменшення інтенсивності бойових дій пояснювалось усвідомленням конфліктуючими сторонами ускладнення умов матеріально-технічного забезпечення, то в інших випадках активізація бойових зіткнень визначалась зменшенням міжнародної уваги до таких конфліктів на фоні поширення пандемії [41]. В звіті проєкту «The Armed Conflict Location & Event Data Project» (ACLED) засвідчено, що в межах тих конфліктів, де були запроваджені режими припинення вогню на тлі пандемії, вони не сприяли початку переговорного процесу між конфліктуючими державами [50]. Програма даних про конфлікти університету Уппсали «Uppsala Conflict Data Program» дозволяє проаналізувати конкретні прояви організованого насильства в міждержавних збройних конфліктах та відслідкувати тенденції збільшення або зменшення його рівня в 2020-2023 рр. під час пандемії COVID-19 [126].

В шостій групі джерел представлені статистичні матеріали. Аналіз показників торгівельно-економічної взаємодії КНР та Республіки Китай під час пандемії COVID-19 [136, 137] дозволив окреслити загальне політичне середовище двосторонніх відносин в умовах конфлікту навколо питання посилення суб'єктності Республіки Китай і її участі в засіданнях ВООЗ. Зростаюча кількість ракетних випробувань КНДР під час пандемії коронавірусу [120] засвідчила збереження нестабільної безпекової ситуації на Корейському півострові та небажання Пхеньяну відмовлятися від реалізації власної військової програми навіть з огляду на складну епідеміологічну ситуацію в країні.

Таким чином, специфіка дослідження впливу пандемії коронавірусу на ескалацію та деескалацію міждержавних конфліктів вимагає використання різних за походженням груп джерел інформації. Вони надають можливість комплексно розглянути міждержавні конфлікти у 2020-2023 рр. як кризь призму двосторонньої взаємодії конфліктуючих держав, так і на рівні міжнародних організацій як предмета міжнародного обговорення, водночас окресливши роль третіх країн у загостренні або нормалізації відносин між конфліктуючими державами та розв'язанні таких конфліктів в цілому.

1.3. Методологічні засади дослідження

Реалізація поставленої мети та завдань вивчення впливу пандемії COVID-19 на мирні процеси та конфлікти передбачає використання низки наукових підходів, методів та прийомів аналізу, обробки та систематизації інформації в галузі міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Дослідження пандемії коронавірусу як фактору ескалації та деескалації міждержавних конфліктів ґрунтується на науковому *принципі суб'єктивізму*, оскільки міжнародні відносини розглядаються в роботі як такі, що позбавлені об'єктивної основи, та чиї рушійні сили й закономірності розвитку залежать від

бажань та волі політичних суб'єктів і характеру їх взаємодії між собою. Динаміка розвитку кожного проаналізованого в роботі міждержавного конфлікту на фоні пандемії COVID-19 залежала від зовнішньої політики конфлікуючих держав, мовлинневих актів та дій окремих політичних діячів, а також ступеня їх готовності використати пандемію як привід для налагодження відносин та співробітництва, обговорювати конкретні поступки опоненту з метою примирення або інтегрувати тематику коронавірусу в публічний дискурс для здобуття певних військових та політичних переваг над опонентом.

Під час написання роботи було застосовано кілька наукових підходів, зокрема системний, діалектичний та індуктивний. *Системний підхід* дозволив розглянути міждержавні конфлікти в умовах пандемії коронавірусу у ширшому контексті впливу пандемії на міжнародні відносини та пандемії як політизованої проблеми в галузі охорони здоров'я. В контексті системного підходу досліджувану проблему було уявлено як сукупність (систему) взаємозв'язків між її елементами, де події в одній частині системи (наприклад, нездатність ВООЗ встановити достовірне джерело коронавірусу) уможливили виникнення або зміни в інших подіях (поширення різними державами, зокрема КНДР та РФ науково необґрунтованих теорій про коронавірус як біологічну зброю Республіки Корея, США та України відповідно).

Якщо системний підхід надав можливість розглянути структурні зв'язки між різними подіями у міжнародних відносинах під час пандемії коронавірусу, то *діалектичний підхід* – відстежити зміни у цих структурних зв'язках. В контексті міждержавних конфліктів це, наприклад, означає зростання кількості політичних акторів, залучених до обговорення або врегулювання конфлікту, а також виникнення нових фактів або подій навколо проблеми пандемії, що призвели до чергового погіршення відносин між конфлікуючими сторонами. Використання *методу кейсів* на основі *індуктивного підходу* дозволило виокремити загальні прояви впливу пандемії COVID-19 на динаміку

міждержавних конфліктів за результатами аналізу китайсько-тайванського, міжкорейського, сербсько-косовського та російсько-українського конфліктів.

Серед методів дослідження теоретичного рівня було застосовано *аналітико-синтетичний метод*, зокрема такі його прийоми, як *порівняння* та *узагальнення* (співставлення проявів співробітництва та погіршення відносин між конфліктуючими державами в межах конкретного конфлікту для визначення тенденцій розвитку міждержавних конфліктів в умовах кризи у галузі охорони здоров'я), а також *групування* і *структуризація* (поділ відібраних матеріалів ЗМІ відповідно до пов'язаних з пандемією проблем, що проявлялись у двосторонніх відносинах конфліктуючих держав та які ставали предметом обговорення на майданчиках міжнародних організацій).

Направлений якісний контент-аналіз інформаційних матеріалів ЗМІ, виступів та промов політичних діячів став основним методом дослідження серед групи експлікативних методів та застосовувався у декілька етапів:

1) пошук в мережі Інтернет новинних публікацій та промов державних діячів за період 2020-2023 рр., що стосуються конкретного міждержавного конфлікту, завдяки ознайомленню з якими можливо було відтворити хронологію цього конфлікту.

2) відбір з інформаційного масиву тих публікацій та промов політиків в контексті конфлікту, що містять тематичні ключові слова, що розкривають сутність пандемії як політизованого явища і фактору деескалації та ескалації відносин між конфліктуючими державами. Наприклад, «пандемія COVID-19», «коронавірус», «вакцина», «джерело коронавірусу», «біологічна зброя», «біолабораторія», «загроза національній безпеці», «війна», «інцидент», «гуманітарна допомога», «медична дипломатія» тощо.

3) розподіл виокремлених публікацій та промов за змістовним наповненням на дві групи: а) містять факти співпраці держав у сфері протидії поширенню коронавірусу та відомості про пропозиції сторін щодо нормалізації відносин в умовах пандемії; б) містять факти погіршення міждержавних відносин та

ескалації конфлікту на тлі поширення пандемії внаслідок, наприклад, дезінформації щодо коронавірусу у зовнішній політиці держав, використання пандемії для підриву іміджу опонента тощо.

4) визначення у кожній групі проблемних питань коронавірусної тематики та відтворення хронології міждержавної взаємодії навколо них як на рівні двосторонніх відносин, так і на рівні міжнародних організацій та багатостороннього обговорення за участі третіх сторін, а також відстеження методом *дискурс-аналізу* трансформації змісту поширюваних політичними діячами наративів щодо пандемії в контексті міждержавного конфлікту.

Нарешті, надання висновку щодо характеру впливу пандемії коронавірусу на міждержавні конфлікти та мирні процеси в їх межах передбачає визначення критеріїв оцінювання цього впливу, які дозволять встановити, чи є та якою мірою прояви ескалації або деескалації таких конфліктів у 2020-2023 рр. результатом виникнення та поширення пандемії COVID-19, і, у разі обґрунтування такого взаємозв'язку, визначити, чому в межах конкретного міждержавного конфлікту пандемія сприяла більше – примиренню між сторонами та наближенні їх до розв'язання конфлікту або загостренню відносин та ще більшому віддаленні перспектив налагодження дипломатичного діалогу між конфліктуючими державами. Так, чинниками динаміки розвитку конфлікту в умовах пандемії COVID-19, можуть бути:

- 1) Ведення переговорів та укладення міждержавної угоди.
- 2) Питання конфлікту на порядку денному міжнародних організацій та ухвалення резолюцій з цього питання.
- 3) Наявність провладного дискурсу, який просуває консолідуючі/конкуруючі наративи про конфлікт.
- 4) Випадки військових інцидентів.

Обґрунтування чиннику №1 «Ведення переговорів та укладення міждержавної угоди». Ініціювання двостороннього переговорного процесу урядами держав, що перебувають у стані політичного конфлікту або війни,

незалежно від тематики його спрямування, за результатами якого була укладена угода або досягнуто домовленості, є чинником послаблення політичної напруги, деескалації та поступового наближення протидіючих сторін до завершення цього конфлікту. В контексті пандемії COVID-19 такі угоди можуть стосуватись постачання медичного обладнання та гуманітарної допомоги, створення протоколів лікування та тестування хворих на коронавірус, або не бути пов'язаними з пандемією та бути спрямованими на викорінення причин конфлікту (врегулювання територіальних суперечок, визнання суверенітету та незалежності іншої держави тощо). Критерій №1 також передбачає врахування факту залучення третіх сторін до посередництва у переговорному процесі між конфліктуючими сторонами.

Оцінювання впливу чинника передбачає аналіз впливу угоди на подальший розвиток відносин (чи вона сприяла налагодженню системної співпраці в галузі охорони здоров'я та довгострокової нормалізації відносин, або ж вона була одиночним проявом співпраці та не мала позитивного ефекту для налагодження відносин), рівня дотримання державами взятих на себе зобов'язань відповідно до положень цієї угоди, та, у разі залучення посередника – наслідків його діяльності у контексті нормалізації або ескалації відносин між конфліктуючими державами.

Обґрунтування чиннику №2 «Питання конфлікту на порядку денному міжнародних організацій та ухвалення резолюцій з цього питання». Оцінювання динаміки міждержавного конфлікту передбачає його розгляд як проблеми не лише у двосторонніх відносинах конфліктуючих держав, але й проблеми світової політики, провідним місцем обговорення яких залишаються майданчики міжнародних організацій. Пандемія COVID-19 спричинила складну епідеміологічну та гуманітарну ситуацію, подолання якої, наприклад, в регіональному вимірі можливо було завдяки координації зусиль сусідніх держав. Таким чином, в контексті міждержавних конфліктів на рівні найбільших міжнародних організацій, зокрема ООН та ВООЗ, предметом обговорення може

ставати необхідність співпраці конфліктуючих країн як підґрунтя для деескалації конфлікту, оскільки протидія поширенню коронавірусу як епідеміологічній загрози національній безпеці є в інтересах кожної держави.

Окрім того, міжнародні організації є традиційними майданчиками для поширення національними урядами наративів щодо конфлікту. У контексті пандемії коронавірусу, такі наративи можуть містити дезінформацію та набувати форми прямих звинувачень однією державою свого опонента в здійсненні заходів, пов'язаних з коронавірусом, які становлять загрозу її національній безпеці. Відповідно, аналіз засідань міжнародних організацій, що були присвячені обговоренню конкретного міждержавного конфлікту, дозволяє визначити, які з заяв держав були підтримані іншими країнами та оформлені у вигляді резолюції відповідного змісту, а які визнані такими, що містять політично вмотивовану неправдиву інформацію.

Оцінювання впливу чинника передбачає визначення наявності фактів та контексту проблематики обговорення міждержавного конфлікту на майданчиках міжнародних організацій, зокрема в контексті пандемії COVID-19, а також фактів укладення резолюцій із аналізом їх змісту та їх впливу на подальшу динаміку міждержавного конфлікту.

Обґрунтування чиннику №3 «Наявність провладного дискурсу, який просуває консолідуючі/конкуруючі наративи про конфлікт». В контексті двосторонніх відносин конфліктуючих держав, інтерв'ю, промови та виступи політичних діячів можуть виступати як засобами поширення наративів та політичної пропаганди, що спрямовані на здобуття політичних, економічних або військових переваг в межах конфлікту, так і містити конструктивні пропозиції щодо налагодження співпраці не лише в пов'язаних з пандемією питаннях, але й у інших сферах міждержавної взаємодії. Відповідно, кожне таке повідомлення політичного діяча однієї країни зумовлює певну реакцію політичного керівництва іншої держави, яка може набувати форми дзеркального поширення

політичних наративів, прийняття або неприйняття пропозиції щодо співпраці або повного демонстративного ігнорування будь-яких заяв політичних діячів.

Оцінювання впливу чинника передбачає аналіз змісту поширюваних наративів щодо кооронавірусу, встановлення факту наявності/відсутності протилежних наративів про конфлікт, а також розгляд реакцій однієї конфліктуючої держави на заяви та виступи політичних діячів іншої держави.

Обґрунтування чиннику №4 «Випадки військових інцидентів». Даний критерій насамперед стосується держав, що фактично перебувають у стані війни. Залежно від міждержавного конфлікту, що розглядається, введення епідеміологічних обмежень в обох державах може прямо впливати на зменшення інтенсивності ведення бойових дій та ініціювання оголошення режиму припинення вогню, або навпаки – не стати перешкодою для збільшення кількості бойових зіткнень на лінії розмежування, якщо таку політику прагне проводити одна або обидві держави. У випадку конфліктуючих країн, які не ведуть бойових дій, високий рівень напруги у відносинах, спричинений суперечками з пов'язаних з пандемією питань, може загрожувати переростанням у пряме військове зіткнення або проявлятися у виникненні інцидентів (на кшталт незаконного перетину державного кордону особами, товарами та іншими фізичними об'єктами тощо), внаслідок яких дії однієї держави можуть сприйматись іншою як загроза власній національній безпеці.

Оцінювання впливу чинника передбачає встановлення зв'язку між перебігом конфлікту (динаміки бойових дій у 2020-2023 рр. від виникнення міждержавних політичних суперечок навколо пандемії) та його зовнішнім середовищем (контекстом, що зазнав змін внаслідок поширення пандемії коронавірусу), а також встановлення фактів інцидентів, що наблизили перспективу переростання конфлікту в «гарячу фазу».

Таким чином, використання вищеперерахованої сукупності підходів, методів та прийомів надало можливість здійснити належний пошук інформації, узагальнити результати дослідження та сформулювати прикінцеві висновки.

РОЗДІЛ 2. ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЗАЦІЇ ПРОБЛЕМИ ПОШИРЕННЯ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ ТА ЗНАРЯДДЯ ПОЛІТИЧНОЇ БОРОТЬБИ

2.1. Джерела дезінформації про пандемію COVID-19

Спалах коронавірусу та його стрімке поширення територією КНР та іншими країнами став викликом усім національним системам охорони здоров'я та супроводжувався постійною появою в міжнародному інформаційному просторі суперечливої інформації про біологічну природу вірусу, причини його виникнення, шляхи передачі та методи протидії його розповсюдженню в міру проведення біологічних досліджень науковцями та профільними міжнародними організаціями. До генерування нової інформації про коронавірус активно долучились і низка акторів, зокрема національні уряди та окремі політичні діячі, які є відповідальними за встановлення карантинного режиму та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів на території своїх держав.

Однак, на фоні поступової появи офіційних та науково підтверджених відомостей про коронавірус виникали хвилі дезінформації з боку низки політичних суб'єктів, які тематично можна поділити на три групи [33]:

- побутові фейки, такі як поширення неправдивої інформації про способи лікування коронавірусу, неправдивих даних про кількість хворих та загиблих внаслідок захворювання тощо або ж достовірних відомостей про пандемію з емоційним забарвленням) [38];
- конспірологічні фейки, наприклад, поширення конспірологічних теорій про походження коронавірусу та пандемію як продукт діяльності окремих держав та впливових особистостей);
- політичні фейки, зокрема, інтегрування тематики коронавірусу в політичну пропаганду для підсилення власних позицій у регіональному або геополітичному суперництві.

Оскільки від пандемії COVID-19 постраждала майже кожна країна світу, аспекти дослідження джерела коронавірусу, його лікування, запровадження протиепідеміологічних заходів, винайдення вакцини, надання гуманітарної допомоги іншим країнам та координування міждержавних зусиль із подолання пандемії на рівні міжнародних організацій є тісно взаємопов'язаними, то кожну з трьох категорій фейків навколо пандемії COVID-19 в політичному контексті неможливо розглядати у відриві від інших двох. Спільним для усіх категорій залишається їхнє однаково інтенсивне використання політичними акторами як на національному, так і на міжнародно-політичному рівні. Проте, якщо на рівні окремої держави метою дезінформації є радше зміна переконань внутрішньої аудиторії відповідно до інтересів державної владної верхівки, то на рівні міжнародних відносин фейки та пропаганди набули форми інструменту зовнішньої політики у вигляді зловмисного поширення одними політичними акторами наративів та конспірологічних теорій про пандемію щодо інших акторів. Це мало на меті просування національних інтересів, отримання додаткових ресурсів та створення приблизного власного іміджу й дискредитації іміджу інших суб'єктів.

Явище неконтрольованого надмірного поширення правдивих та неправдивих відомостей про пандемію в умовах діджиталізації, популяризації соціальних мереж та розвитку Інтернету, що ускладнювало для людей пошук надійних джерел інформації для попередження зараження коронавірусом, вперше засвідчила ВООЗ 02 лютого 2020 року, назвавши його інфодемією (англ. infodemic від поєднання слів information та epidemic, інформаційна епідемія) [77, 103]. Інфодемію було визначено ВООЗ як супутній до поширення коронавірусу процес, а протидію інфодемії в глобальному масштабі – необхідною умовою для подолання пандемії COVID-19. Увагу до політичного виміру інфодемії як елементу зовнішньої політики різних держав та фактору, що підриває міжнародне співробітництво у сфері протидії коронавірусу, привернув Генеральний директор ВООЗ Тедрос Аданом Гебреїсус у своєму виступі на

Мюнхенській конференції з безпеки 15 лютого 2020 року [95]. У цьому контексті очільник ВООЗ звернув увагу до проблеми політизації пандемії COVID-19 у міжнародних відносинах [4], одним з головних проявів якої стали саме державні інформаційні кампанії деструктивного характеру.

Під час виникнення та поширення пандемії COVID-19 склалися сприятливі умови для виникнення політичної інфодемії. По-перше, коронавірусна пандемія спричинила період нестабільності у розвитку всіх країн світу та в міжнародних відносинах в цілому, системно вплинувши на всі сфери людського життя. Раптовість спалаху вірусу та висока швидкість його розповсюдження, довготривала відсутність універсальних рекомендацій щодо лікування коронавірусу та усвідомлення тривалості процесу винайдення вакцини, високий рівень смертності та запроваджені суворі протиепідеміологічні заходи, спад міжнародної економічної активності, політична криза та неможливість міжнародної спільноти спрогнозувати терміни завершення пандемії – усе це стало факторами, що створили середовище невизначеності, страху та паніки щодо нової біологічної загрози існування людства [22, с. 177]. Такі умови глобальної кризи стали основою для виникнення конспіративного ненаукового мислення у вигляді поширення наративів про завчасну спланованість пандемії та пошуку відповіді на запитання, кому спалах вірусної хвороби є вигідним та на кого за нього можна покласти відповідальність.

Більше того, в цих обставинах проведення будь-яких дезінформаційних кампаній є значно легшим та швидшим завдяки розвитку інформаційно-комунікативних технологій: повідомлення, висловлене одним політичним актором, незалежно від його правдивості, майже одразу поширюється планетою завдяки соціальним мережам та засобам масової інформації та стає предметом суспільного обговорення [43, с. 114]. Вагому роль у цьому відіграють політики, культурні діячі та інші особи, що користуються популярністю та мають довіру й авторитет серед населення та завдяки великій аудиторії у власних соціальних мережах забезпечують мережевий ефект поширення дезінформації [93, с. 5].

По-друге, це повільна поява офіційної науково підтвердженої інформації про коронавірус від ВООЗ, що найбільшою мірою було спричинено затягуванням із передачею організації та міжнародній спільноті відповідних даних з боку КНР як країни, де було зафіксовано перші випадки захворювання, а також довготривалим ненаданням Пекіном дозволу на проведення дослідницької місії ВООЗ на території міста Ухань з метою встановлення джерела коронавірусу [1]. Політичний конфлікт, що виник на цьому підґрунті між США з одного боку, та ВООЗ й КНР з іншого боку, переріс у взаємні прями політичні звинувачення у приналежності до навмисного винайдення коронавірусу з метою його використання у розробці біологічної зброї [2], а також розділив міжнародну спільноту на прихильників та критиків версії про природне походження вірусу, якої переважно дотримувалася ВООЗ. Відповідно, неконтрольоване поширення дезінформації з боку двох найвпливовіших акторів міжнародних відносин стало «зеленим світлом» та можливістю іншим країнам також вільно висувати безпідставні звинувачення або популяризувати конспірологічні теорії з метою реалізації власних національних інтересів.

По-третє, дезінформація щодо пандемії стала вигідною для національних урядів в процесі комунікації з власними громадянами. Повне акцентування уваги в новинах та соціальних мережах на найбільш актуальній проблемі тогочасного моменту – пандемії COVID-19 – дозволяло відволікти населення від певних нагальних внутрішніх проблем в країні. У ширшому контексті, поширення урядом в політичному дискурсі наративів із критикою реакції інших держав на спалах коронавірусу або повним ототожненням в інформаційному просторі пандемії з певною країною або групою країн, що в окремих випадках вписувалось в довготривало формований у зовнішній політиці образ «зовнішнього ворога», допомагало зміцнити владний авторитет, завоювати додаткову прихильність населення до своєї дій (зокрема, в країнах з авторитарними політичними режимами) та легітимізувати запроваджені епідеміологічні заходи. Поширення таких наративів у зовнішньополітичному

дискурсі також стало для країн додатковим способом заявити про власну суб'єктність на міжнародній арені.

Таким чином, дезінформація щодо пандемії COVID-19 у міжнародному інформаційному просторі стала можливою завдяки поєднанню низки факторів, таких як: відсутність перевірених даних про походження коронавірусу, проблема надійних джерел інформації (інфодемія), політизація пандемії, невизначеність щодо методів лікування хвороб, а також непередбачуваність можливих наслідків пандемії. Аналіз вищеперелічених чинників продемонстрував, що дезінформаційні кампанії щодо різних аспектів коронавірусної пандемії із прив'язкою до політичної сфери є зумисними діями політичних акторів відповідно до поставлених оперативних та стратегічних цілей та національних інтересів, які вони відстоюють та поступово реалізують у зовнішній політиці у взаємодії з іншими суб'єктами міжнародних відносин.

2.2. Особливості дезінформації щодо пандемії COVID-19 в умовах міждержавних політичних та військових конфліктів

Дезінформація як інструмент зовнішньої політики держав під час пандемії COVID-19, що передбачає створення та поширення політичними акторами неправдивої інформації про коронавірус по відношенню до інших суб'єктів міжнародних відносин, має велику кількість сфер та особливостей застосування залежно від національних інтересів конкретної держави, яка береться для аналізу. Однак, розглядаючи причини та природу дезінформаційних кампаній під час пандемії COVID-19, неможливо обмежуватись періодом кінця 2019 р. – травня 2023 р. [114], оскільки важливо враховувати і контекст розвитку двосторонніх та багатосторонніх відносин між різними політичними акторами ще до спалаху SARS-CoV-2.

Так, наприклад, для країн, чії відносини у допандемійний період перебували у стані глибокого політичного конфлікту із ознаками військової конфронтації та наявністю попереднього досвіду прямої війни (наприклад, КНДР та Республіка Корея або КНР та Республіка Китай) або із натеper активними бойовими діями (наприклад, Україна та Росія), пандемія COVID-19 стала проблемою, що була інтегрована в традиційні для цих країн довготривалі масовані дезінформаційні кампанії, що вже під час пандемії проектувались більшим чином на перспективу досягнення воєнних переваг над супротивником. На противагу цьому, аналізуючи відносини двох країн, в яких при регулярних політичних конфліктах військова складова є менш вираженою (наприклад, США та КНР або США та Російська Федерація), поширення неправдивої інформації про пандемію із прив'язкою до дій супротивника має радше на меті дискредитацію його репутації, посилення власних позицій на міжнародній арені та розширення кола дружніх до себе держав. Таким чином, поточний стан (динаміка) конфлікту справляла вплив на те, які наративи про коронавірус поширювалися і у який спосіб вони просувалися зацікавленими суб'єктами політики.

Міждержавні збройні конфлікти та конфлікти з ознаками воєнної конфронтації під час пандемії COVID-19 розкривають взаємозв'язок між сферою охорони здоров'я, політикою як суспільним явищем та війною як особливим станом відносин між кількома державами. Дезінформація або навмисне публічне поширення правдивої та обґрунтованої інформації про коронавірус, яка демонструє негативні сторони політики протиборчої сторони, як інструмент зовнішньої політики в умовах бойових дій або постійної загрози військової агресії мала низку власних особливостей.

Насамперед потрібно враховувати, що пандемія COVID-19 стала сек'юритизованим явищем у міжнародних відносинах. Вона розглядалась національними урядами різних країн не лише в контексті виклику у галузі охорони здоров'я планетарного масштабу, подолання якого можливе лише

шляхом міждержавної співпраці, а і як біологічна загроза власним громадянам та національній безпеці держави в цілому. Так, наприклад, з військової точки зору неможливість встановити достовірне джерело коронавірусу, його новизна для науки та високий рівень смертності від нього постійно актуалізували версію про коронавірус як новітню біологічну зброю, що була навмисне створена певною державою (насамперед КНР як країною, де відбувся спалах SARS-CoV-2), а пандемію COVID-19 – як результат лабораторного інциденту внаслідок порушення безпекових протоколів під час дослідження вірусу. Таким чином, для держав, що перебувають у стані військового конфлікту, пандемія COVID-19 створила додаткові ризики для державної безпеки, оскільки виникла можливість висунення взаємних звинувачень до протиборчої сторони у лабораторній розробці коронавірусу з метою його застосування на полі бою або проведення військових операцій «під чужим прапором» із використанням хімічної зброї.

Більше того, дезінформація щодо коронавірусу в умовах політичних конфліктів з ознаками воєнної конфронтації та збройних конфліктах є вигідним супроводжуваним елементом бойових дій, що проводяться в гібридному форматі у поєднанні з інформаційною пропагандою. Пандемія COVID-19 вплинула на всі сфери суспільного життя, особливо політику та економіку, а також на всі категорії населення: владу, бізнес та звичайних громадян [84, с. 3]. Оскільки саме остання категорія є найбільшим реципієнтом інформації, то метою поширюваних протиборчими сторонами наративів про пандемію є створення відповідних суспільних настроїв та формування такого ставлення до певного проблемного питання, що сприяло б реалізації політичних та воєнних інтересів.

Так, конфліктуючі країни можуть поширювати наративи про неефективність політики один одного у протидії поширенню та лікуванню коронавірусу в цілому, або ж концентрувати увагу на окремих питаннях, найбільш поширеним серед яких стало виробництво та використання вакцин. Дезінформація та інформаційні маніпуляції щодо коронавірусу в умовах політичного або військового конфлікту можуть сприяти досягненню

поставлених протиборчими сторонами політичних цілей, які створюють основу для перспективних змін на полі бою. Екстраполуючи це на тематику вакцин проти COVID-19, це може бути збереження серед власного населення помірною рівня негативного ставлення до іншої сторони (введення заборони на використання вакцини іншої країни на власній території та наголошення на недоведеній їхній медичній ефективності), посилення рівня присутності в політичному та публічному середовищі іншої країни (залучення політиків та відомих особистостей, що б закликали населення до використання вакцини власного виробництва), або ж, у випадку наявності спірної території та невизнаних державних утворень в її межах – переконання населення цієї території щодо привабливості власної політичної та соціально-економічної моделі з перспективною подальшою політичною інтеграцією до складу цієї держави (надання гуманітарної медичної та фінансової допомоги мешканцям спірних територій та позиціонування цієї країною себе в інформаційному просторі як єдиної держави, що може допомогти їм подолати пандемію COVID-19).

Нарешті, дезінформація щодо пандемії COVID-19 у військовому контексті частково впливає на перспективи врегулювання політичного або військового конфлікту та майбутні мирні ініціативи, такі як міждержавні переговори. Пандемія як біологічна загроза людству значно обмежила у 2020-2021 рр. контакти між державними лідерами з огляду на введені епідеміологічні обмеження, спричинивши перехід дипломатії в переважно онлайн-формат. В таких умовах обмеженої особистої комунікації будь-які вербальні акти політичних діячів здатні особливо погіршити міждержавні відносини та поглибити існуючі політичні розбіжності. Така ситуація була характерна для американсько-китайських відносин, коли Президент США Дональд Трамп та низка американських політиків з одного боку та китайські дипломати й державні діячі найвищого рангу з іншого боку взаємно звинувачували один одного в створенні коронавірусу в лабораторії, приховуванні інформації про його спалах і поширення та перекладали відповідальність за спалах пандемії, не

підкріплюючи свої аргументи відповідними науковими доказами [2]. Так, у військовому контексті серед найгучніших наративів варто відмітити винайдення COVID-19 в китайській лабораторії як частини «програми біологічної війни КНР» та занесення коронавірусу американськими військовослужбовцями до Уханю США під час Всесвітніх ігор військовослужбовців у жовтні 2019 р., що проводились в КНР [2, с. 26]. Це спричинило історичне зростання напруги між США та КНР, яке хоч і не зробило пряме військове зіткнення більш реальним, однак у заголовках деяких ЗМІ було співмірно з початком «нової холодної війни» між двома найбільшими економіками в сучасних міжнародних відносинах [17].

Таким чином, дезінформація у військово-політичній сфері щодо коронавірусу стала однією із найбільших поширених напрямків інформаційних операцій політичних акторів під час пандемії COVID-19 та найчастіше проявлялася під час міждержавних політичних або збройних конфліктів. Характер, цілі та засоби поширення такої неправдивої інформації різняться залежно від держав, стадії та типу конфлікту, в стані якого вони перебувають, та історії відносин між ними. Розгляд цієї проблеми довів, що дезінформація щодо коронавірусу стала зручним інструментом політики держав, що перебувають у стані гібридного, політичного або збройного конфлікту: якщо в короткостроковій перспективі їх метою є підрив іміджу опонента та створення відповідних суспільних настроїв на території обох країн, то в довгостроковій перспективі - посилення власних політичних позицій та створення міцної основи для виправдання подальших актів військової агресії на полі бою або накладення політичних обмежень на опонента. Відповідно, поширення неправдивої інформації щодо коронавірусу під час пандемії COVID-19 впливає не лише на динаміку перебігу конфліктів, а й на можливість проведення мирних переговорів, оскільки запроваджені епідеміологічні обмеження, що знизили рівень міжособистісної комунікації між політичними діячами, та їхні взаємні політичні звинувачення в інформаційному просторі віддаляли перспективи та врегулювання таких конфліктів та довгострокової нормалізації відносин.

РОЗДІЛ 3. МІЖДЕРЖАВНІ КОНФЛІКТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

3.1. Конфлікт між КНР та Республікою Китай (Тайвань)

3.1.1. Політика «одного Китаю» КНР та питання членства Тайваню у ВООЗ

З моменту закінчення громадянської війни в Китаї та проголошення наприкінці 1940-х-на початку 1950-х рр. Китайської Народної Республіки на території материкового Китаю і Республіки Китай на острові Тайвань – двох суб'єктів із різними політичними, адміністративно-правовими, ідеологічними та соціально-економічними системами, відносини між двома національними урядами дотепер залишаються нестабільними та достатньо напруженими з огляду на наявність низки розбіжностей, що перешкоджають їхній повноцінній реалізації своєї сили та потенціалу на міжнародній арені [5].

Оскільки китайсько-тайванські відносини сформувались внаслідок війни та мають понад сімдесятирічну історію, то для оцінки впливу пандемії COVID-19 на динаміку партнерства та конфліктності між Пекіном та Тайбеєм та визначення характеру нарративізації проблеми коронавірусу у їхній зовнішній політиці обов'язково потрібно виділити ключові особливості сприйняття суб'єктами один одного та проаналізувати лінії їхньої зовнішньої політики в контексті пост-конфліктного примирення ще до спалаху коронавірусу [9, 21]:

- кожна зі сторін визнає себе незалежною державою, називає себе єдиним законним урядом Китаю і єдиним представником китайського народу у міжнародних відносинах (принцип «єдиного Китаю»);
- обидві сторони не мають встановлених дипломатичних відносин та не визнають легітимність влади, суверенітет, територіальну цілісність та незалежність один одного;

- обидві сторони декларують відновлення урядового контролю над територіями, підконтрольними опоненту, однією з головних цілей зовнішньої політики на найближчу перспективу;
- КНР розглядає варіант силового захоплення території Республіки Китай та пропагує ідею мирного возз'єднання китайців «по обидва боки Тайванської протоки» [139], а Республіка Китай готується військовим шляхом відбивати потенційне вторгнення та вимагає від КНР поважати відданість тайванців принципам демократії та свободи [124];
- КНР у міжнародних відносинах проводить політику «одного Китаю», що передбачає обов'язковість розірвання дипломатичних відносин із Тайванем для усіх країн у разі, якщо вони прагнуть встановити дипломатичні відносини із Пекіном, а також обмеження представництва Тайваню у міжнародних організаціях;
- КНР та Республіка Китай мають міцні економічні відносини: Тайбей входить у топ-10 найбільших торговельних партнерів Пекіну [136], тоді як КНР є найбільшим ринком збуту тайванських товарів та послуг [137].

Впорядкування міжнародно-правового статусу КНР та Республіки Китай стало однією із найбільш гострих проблем не лише у історії двосторонніх відносин Пекіну та Тайбею, але й світової політики. Оскільки станом на кінець 2019 року жодна зі сторін не задовольнила до кінця вищеперераховані власні цілі зовнішньої політики в контексті визначення міжнародно-правового статусу та територіальних суперечок, то на момент фіксації перших випадків захворювання коронавірусу та протягом всієї тривалості пандемії дане питання залишалось відкритим.

З перших днів спалаху коронавірусу китайсько-тайванські відносини опинилися у фокусі уваги міжнародної преси. Публічно розкритикувавши КНР за неефективність запроваджених протиепідемічних заходів та надання ВООЗ неправдивих даних про кількість випадків зараження коронавірусом [96], що уможливило стрімке поширення коронавірусу в планетарному масштабі, Тайбей

звинуватив ВООЗ в упередженому ставленні до себе в контексті навмисного недопущення Тайваню до участі в зустрічах міжнародної спільноти щодо обговорення актуальних проблем боротьби із коронавірусом через вищеописану політичну позицію КНР [28]. На фоні надзвичайно успішної протидії коронавірусу із мінімальною кількістю смертельних випадків [71], влада Тайваню неодноразово заявляла, що фактичне обмеження ВООЗ та КНР права країни обмінюватись актуальною інформацією про COVID-19 з рештою світу робить тайванців більш вразливими до поширення коронавірусу [118].

У заявах тайванської влади мова йшла про Всесвітню асамблею охорони здоров'я – головний міжнародний форум ВООЗ із обговорення питань формування політики у сфері охорони здоров'я. Із 2009 по 2016 рік Тайвань з дозволу Пекіну був спостерігачем при Асамблеї під назвою «Китайський Тайбей». Однак після обрання Президенткою Республіки Китай Цай Інвень, що була прихильницею здобуття острівної країною незалежності, з 2017 року Пекін заблокував роботу Тайваню у ВООЗ навіть під вищезгаданою неоднозначною, проте компромісною назвою, яка використовується для позначення тайванських делегацій при різних міжнародних організаціях.

Китайсько-тайванські відносини набули особливого рівня конфліктності під час пандемії на фоні такої демонстративної прокитайської позиції керівництва ВООЗ. Так, у березні 2020 р. Брюс Ейлвард, старший радник Генерального директора ВООЗ, не лише публічно проігнорував питання про розгляд ВООЗ членства Тайваню, але й назвав острів «одним з різних районів Китаю», коментуючи реакцію Тайваню на коронавірусний спалах [72]. Після даного інтерв'ю Міністр закордонних справ Тайваню Джозеф Ву написав у Twitter скаргу до ВООЗ, закликавши відмежувати політику від боротьби з коронавірусом [135]. Хоча й керівництво ВООЗ пізніше прокоментувало даний інцидент, наголосивши, що організація «тісно співпрацює з усіма органами охорони здоров'я, які мають справу з поточною пандемією коронавірусу, включно з тайванськими експертами в галузі охорони здоров'я», така поведінка

Брюса Ейлварда викликала шквал критики в соціальних мережах щодо повного підпорядкування ВООЗ інтересам Пекіну та використанням китайською владою організації для політичної пропаганди щодо недопущення визнання політичної суб'єктності Тайваню з боку інших країн [138].

Даний конфлікт політичних інтересів між двома країнами навколо невключення Тайваню до ВООЗ потрібно розглядати в ширшому контексті, враховуючи реакцію міжнародної спільноти на чергову актуалізацію «китайського питання». Відповідно до Таблиці 1, лише 13 з 45 держав, що висловили підтримку наданню Тайваню членства у ВООЗ та/або схвально відгукнулись про відповідь Тайбея на спалах коронавірусу чи висловили вдячність за надану гуманітарну допомогу медичного характеру, мають встановлені дипломатичні відносини з Тайванем, в той час як решта країн підтримують дипломатичні відносини з КНР відповідно до політики «одного Китаю», яку проводить Пекін. Наявність в даному переліку низки держав, що є впливовими акторами на міжнародній арені і мають тісні економічні зв'язки з КНР (Австралія, Японія, Франція, Німеччина, Ізраїль, Сполучене Королівство, Канада, США тощо) засвідчує, з одного боку, зростаючу суб'єктність Тайваню у міжнародних відносинах, однак, з іншого боку, і неготовність міжнародної спільноти конфліктувати із Пекіном на підґрунті актуалізації питання про визнання незалежності Тайваню під час пандемії COVID-19 або включення острівної держави до міжнародних організацій – як ВООЗ, так і інших. Очевидно, Тайбей мав побоювання, що Пекін може використати пандемію та ізоляцію, на яку пішли держави, у спробах вирішити «китайське питання» на свою користь. Тому дипломатична активність Тайваню може розглядатися і як превентивний захід, спрямованим проти можливих зазіхань КНР на суверенітет Тайваню.

Таблиця 3.1. Позиція держав щодо членства Тайваню у ВООЗ та «медичної дипломатії» Тайваню під час пандемії COVID-19 (березень-жовтень 2020 р.)

Підтримка членства Тайваню у ВООЗ	26 держав
	Австралія, Бельгія, <i>Беліз</i> , Канада, Чехія, <i>Есватіні</i> , Франція, Німеччина, <i>Гватемала</i> , <i>Гаїті</i> , <i>Гондурас</i> , Японія, Литва, <i>Маршаллові острови</i> , <i>Науру</i> , Нова Зеландія, <i>Нікарагуа</i> , <i>Палау</i> , <i>Парагвай</i> , <i>Сент-Кітс і Невіс</i> , <i>Сент-Люсія</i> , <i>Сент-Вінсент і Гренадини</i> , Словаччина, <i>Тувалу</i> , Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії, США.
Виступили проти членства Тайваню у ВООЗ	3 держави
	Камбоджа, Угорщина, КНДР
Схвальний відгук про реакцію Тайваню на пандемію COVID-19 та/або висловлення вдячності за надану Тайванем гуманітарну допомогу	45 держав
	Австралія, Австрія, Бельгія, <i>Беліз</i> , Канада, Чехія, Данія, <i>Есватіні</i> , Ефіопія, Франція, Німеччина, <i>Гватемала</i> , <i>Гаїті</i> , <i>Гондурас</i> , Індонезія, Ізраїль, Італія, Японія, Йорданія, Литва, Малайзія, <i>Маршаллові острови</i> , <i>Науру</i> , Нідерланди, Нова Зеландія, <i>Нікарагуа</i> , <i>Палау</i> , Папуа Нова Гвінея, <i>Парагвай</i> , Філіппіни, Польща, <i>Сент-Кітс і Невіс</i> , <i>Сент-Люсія</i> , <i>Сент-Вінсент і Гренадини</i> , Сінгапур, Словаччина, Словенія, ПАР, Швеція, Тайланд, <i>Тувалу</i> , Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії, США, Венесуела, В'єтнам.
Примітка: країни, виділені <i>курсивом</i> , мали встановлені дипломатичні відносини з Тайванем станом на 2020 рік	

Джерело: перекладено та адаптовано з [80].

Окрім успішної локалізації коронавірусного спалаху на острові, Тайбей, наслідуючи приклад Пекіна, активно проводив дипломатичну кампанію із надання масок, апаратів штучної вентиляції легенів та іншої гуманітарної допомоги найбільш постраждалим від коронавірусу країнам, зокрема США та Італії. Однак «медична дипломатія» обох країн передбачала різні геополітичні цілі та вектори. Для Пекіна вона була способом відволікти увагу міжнародної спільноти від власних спроб приховати спалах коронавірусу й прорахунків у політиці протидії його поширенню, а також складовою політики реанімування

позитивного іміджу країни у міжнародних відносинах, що був підірваний статусом держави, де було вперше зафіксовано SARS-CoV-2, та поширенням в міжнародному інформаційному просторі терміну «китайський вірус» або «Уханський вірус». На противагу цьому, метою «медичної дипломатії» Тайбею стала не лише протидія дипломатичним зусиллям Пекіну ізолювати острів на міжнародній арені, але й активізація визнання міжнародною спільнотою своєї політичної суб'єктності шляхом пропонування альтернативної пекінській гуманітарної допомоги. Новини, в яких публікувалась інформація про надання Тайванем медичної допомоги іншим країнам, в соціальних мережах супроводжувались тегами #LetTaiwanHelp та #TaiwanIsHelping [74]. Тогочасний Віце-президент Тайваню Чень Цзяньжень у квітні 2020 р. обґрунтував наступним чином важливість «медичної дипломатії» у зовнішній політиці своєї країни: «Ми бачимо, що для нас це гарна можливість повідомити людям, що Тайвань є хорошим громадянином світу. Ми повинні боротися за свою участь». Врешті-решт, Пекін заперечив усі звинувачення Тайбею, назвавши такі зусилля тайванської влади щодо здобуття політичної солідарності з боку інших країн «спробою домогтися незалежності під приводом пандемії» та розкритикував «здійснення безрозсудних політичних маневрів і ажіотажу» навколо відновлення Тайванем свого членства у міжнародних організаціях [75].

Влада Тайваню, так і не отримавши дозвіл для участі у Всесвітній асамблеї охорони здоров'я у 2020 р., наступні три роки безуспішно намагалась отримати як відповідне запрошення для повноцінної участі в Асамблеї, так і статус держави-спостерігача при ній. Протягом 2021 року позиції Тайбею та Пекіну залишалися незмінними: якщо влада першого продовжувала заявляти про «капітуляцію ВООЗ перед політичними інтересами КНР», то керівництво другого погодилось би на участь Тайваню у засіданнях ВООЗ лише за умови визнання Тайванем себе частиною «єдиного Китаю», а також закликала міжнародну спільноту «не використовувати проблеми Тайваню для втручання у внутрішні справи КНР» [97]. Хоча у 2022 р. [115] та 2023 р. [68] Тайваню вдалось

зібрати на підтримку відновлення свого втраченого з 2017 року членства в асамблеї коаліцію держав (США, Великобританія, Франція, Австралія, Японія, Литва, Канада, Чехія, Німеччина тощо), однак навіть після закінчення пандемії COVID-19 питання членства Тайваню у ВООЗ залишається відкритим.

Отже, пандемія COVID-19 значним чином актуалізувала як в китайсько-тайванських відносинах, так і в міжнародному масштабі, питання впорядкування міжнародно-правового статусу, здобуття суверенітету та незалежності Тайваню. Спроби Тайбею посилити політичну суб'єктність та бути представленим на майданчиках найбільших міжнародних організацій, зокрема ВООЗ, сприяли зростанню напруги у двосторонніх відносинах, а принциповість позиції КНР та відданість переважно більшої частини міжнародної спільноти політиці «одного Китаю» завадили здобуттю омріяного членства або статусу держави-спостерігача при Всесвітній асамблеї охорони здоров'я та ВООЗ в цілому.

Попри це, завдяки зразковій боротьбі з коронавірусом, демократичному управлінню та вчасному наданні гуманітарної медичної допомоги іншим країнам Тайвань себе зарекомендував надійним та відповідальним партнером у питаннях охорони здоров'я, завдяки чому зміг об'єднати навколо себе майже чверть країн світу, частина з яких і виступила ініціатором посилення представництва Тайваню у міжнародних відносинах як самостійного суб'єкта. Таким чином, можна стверджувати, що постійна підтримка Тайбеєм на міжнародному політичному порядку денному питання відходу від політики «одного Китаю» та наданню Тайваню права повноправної участі у боротьбі з коронавірусом та майбутніми спалахами інфекційних захворювань протягом чотирьох років пандемії COVID-19 є лише частковим успіхом тайванської дипломатії, оскільки КНР надалі продовжує зберігати та вільно використовувати усі важелі дипломатичної ізоляції Тайваню у міжнародних відносинах.

В умовах пандемії COVID-19 китайсько-тайванський конфлікт залишився нерозв'язним (таким, що не може бути вирішеним) конфліктом ідентичностей, оскільки кожен учасник визначає себе через заперечення іншого: КНР відстоює

політику «одного Китаю», а Республіки Китай політику «один народ – дві держави»). Тому пандемія лише створила умови для підживлення цього тривалого конфлікту (див. Додаток А).

3.1.2. Пропозиції взаємодопомоги в протидії поширенню коронавірусу в політичному дискурсі Пекіну та Тайбею

Окрім конфлікту навколо спроб здобуття Тайванем суверенітету та незалежності й розширення свого представництва при міжнародних організаціях, обидві країни висували поодинокі ініціативи щодо примирення та налагодження відносин у формі пропозицій щодо надання гуманітарної допомоги медичного характеру на фоні сплесків захворюваності на коронавірус.

Так, в січні 2020 року Президентка Республіки Китай Цай Інвень, виходячи з гуманітарних міркувань, висловила стурбованість щодо зростаючої кількості випадків зараження коронавірусом в м. Ухань та КНР в цілому та готовність «надати необхідну допомогу». Однак така заява прозвучала на фоні ситуації, коли КНР дозволила іноземним урядам евакуювати власних громадян з Уханю, проте ігнорувала відповідний запит з боку Тайбею, оскільки Пекін вважає мешканців Тайваню громадянами КНР [56].

У травні та червні 2021 р., під час чергової хвилі зростання захворюваності на Тайвані, Пекін запропонував відправити вакцини власного виробництва на острів, щоб «переважна більшість співвітчизників Тайваню якнайшвидше мали материкові вакцини», а також китайських експертів з профілактики та контролю епідемій з метою поділитися досвідом боротьби з коронавірусом з тайванськими медичними працівниками. Однак, уряд Тайваню відреагував опором на дану китайську ініціативу, заявляючи, що Китай навмисне втручається у процеси тайванських закупівель вакцин напряму у найбільших іноземних виробників з метою поширення на острові вакцин власного виробництва [69]. Тайбей вкотре

висловив недовіру до якості вакцин китайського виробництва та звинуватив Пекін у створенні штучних приводів для критики дій тайванського уряду щодо перешкоджання імпорту вакцин з материка і намаганні розпочати «політичну війну» з метою «розколу і послаблення Тайваню» [62].

Відмова Пекіну від політики «нульового ковіду» (англ. «zero-COVID policy») та скасування більшості пандемічних обмежень наприкінці 2022 р. призвели до зростання кількості хворих на коронавірус в КНР. У новорічній промові Президентка Тайваню вкотре запропонувала китайцям гуманітарну допомогу, а також висловила сподівання «відновити після пандемії здорову та стійку взаємодію між людьми по обидві сторони» Тайванської протоки і нагадала Пекіну про «спільний обов'язок підтримувати мир і стабільність у Тайванській протоці та регіоні» [117].

Отже, на фоні періодичного зростання захворюваності на коронавірус на територію КНР та Республіки Китай склалася сприятлива ситуація, в якій можливе було часткове пом'якшення відносин між сторонами за умови взаємного прийняття медичної допомоги від опонента. Однак для обох країн висловлення згоди на отримання такої допомоги сприймалося б визнанням власної слабкості.

З точки зору Пекіну, здійснення запитів до Тайваню щодо постачання масок, апаратів штучної вентиляції легенів, вакцин тощо повністю суперечило б політиці «одного Китаю», оскільки це виглядало б як визнання суб'єктності Тайваню з боку КНР, в той час як Пекін вважає острів одним з власних регіонів, що керується сепаратистським урядом. У ширшому контексті, прийняття тайванської допомоги КНР негативно відобразилось би на міжнародному іміджі Пекіну, оскільки це спричинило би контрверсійність у китайській зовнішній політиці: з одного боку, це налагодження співпраці із Тайбеєм, а з іншого – блокування участі Тайваню у роботі міжнародних організацій. Однак, пропонування Пекіном медичної допомоги Тайваневі цілком лягає в політику китайського уряду щодо допомоги іноземним державам з метою позиціонування

себе найбільшим донором гуманітарної допомоги під час пандемії COVID-19: відмінність «тайванського кейсу» полягає лише в тому, що мета потенційних поставок вакцин до Тайваню була деструктивною – підірвати політичний авторитет уряду Цай Інвень як в очах тайванців, так і міжнародної спільноти (тієї її частини, що продовжує політично підтримувати та/або визнавати незалежність Тайваню) з огляду на відсутність достатніх ресурсів для самостійного подолання коронавірусного спалаху, а також показати тайванський уряд нежиттєздатним без китайської та іноземної допомоги. У довгостроковій перспективі прийняття Тайбеєм допомоги від Пекіну стало б одним з факторів, що сприяв би зміні суспільних настроїв та більш позитивному ставленню мешканців острову до КНР, що стало б необхідною умовою для мирної реінтеграції Тайваню до складу КНР в майбутньому, що є однією з теперішніх ключових цілей зовнішньої політики Пекіну.

Тайбей усвідомлював усі ризики появи нових форм залежності від материкового сусіда, а тому обрав курс на самостійне подолання пандемії COVID-19 без залучення китайської допомоги попри її потенційну кількість та можливу швидкість доставлення. Дзеркальне пропонування медичної допомоги Пекіну прогнозовано залишилось без схвальної відповіді китайського уряду, однак це стало важливим елементом іміджевої політики Тайваню у міжнародних відносинах: тайванський уряд показав себе відкритим до діалогу та співробітництва з КНР попри наявність принципових відмінностей у сприйнятті країн один одного. Аналіз промов Сі Дзіньпіна та Цай Інвень уможливив виокремлення ключових наративів щодо подальшої візії обома сторонами китайсько-тайванських відносин: якщо для лідера КНР першочерговою метою стало мирне або шляхом військового вторгнення на Тайвань «об'єднання Батьківщини» [39], то метою політичної діяльності лідерки Тайваню є захист суверенітету та незалежності острову і встановлення такого стійкого миру між Тайванем і КНР, за яких би були повністю відсутніми військові загрози безпеці острівної держави з боку опонента [116]. Отже, пропонування Тайванем

гуманітарних поставок КНР для подолання спалаху коронавірусу частково мало на меті і послаблення напруги у двосторонніх відносинах, які під час пандемії COVID-19 перебували на рівні одного з історичних мінімумів.

3.2. Конфлікт між КНДР та Республікою Корея

3.2.1. Наратив «коронавірусу як південнокорейської загрози національній безпеці КНДР» у зовнішній політиці Пхеньяна

Конфлікт між КНДР та Республікою Корея є одним із найбільш довготривалих політичних конфліктів в міжнародних відносинах після закінчення Другої світової війни, що супроводжується військовою конфронтацією між Пхеньяном та Сеулом, яка не переростає у пряме військове зіткнення. За понад 70 років з моменту проголошення незалежності обома країнами та закінчення Корейської війни 1950-1953 рр. у міжкорейських відносинах спостерігались періоди налагодження співробітництва та активного дипломатичного діалогу, однак низка військових інцидентів та ідеологічні засади їхньої зовнішньої політики по відношенню один до одного ускладнили пошук оптимальної моделі мирного співіснування двох держав на Корейському півострові.

Ключовою характеристикою міжкорейських відносин є історичне сприйняття сторонами один одного як головної загрози власній національній безпеці, та, як наслідок, надмірна мілітаризація та нарощення потужностей військово-промислового комплексу з метою відбиття потенційної атаки опонента або завдання попереджувального удару. Якщо КНДР самостійно щорічно проводить ракетні випробування (2020 р. – 9 запусків ракет; 2021 р. – 6; 2022 – 69; 2023 р. – 16 (станом на вересень 2023 р.) [120] та активно розвиває ядерну програму, то Республіка Корея поглиблює військове партнерство зі США

та має гарантії безпеки з боку Вашингтону у разі зовнішнього військового нападу відповідно до двостороннього Договору про взаємну оборону 1953 р. [76].

Спалах коронавірусної хвороби був сприйнятий обома сторонами як пряма загроза національній безпеці, наслідком чого стало запровадження відповідних протиепідемічних заходів. Однак, в процесі протидії поширенню коронавірусу між двома країнами виникла низка інцидентів, внаслідок яких північнокорейська влада в публічному дискурсі почала пов'язувати пандемію COVID-19 із діями південнокорейського уряду, що значно підвищило ризик військової ескалації конфлікту в 2020-2023 рр. [3].

З моменту початку пандемії уряд Кім Чен Ина, заклавши в січні 2020 р. кордони країни, заборонивши міжнародні авіаперельоти, виславши іноземних дипломатів та мінімізувавши зовнішньоекономічну торгівлю, намагався приховати від зовнішнього світу будь-які випадки зараження коронавірусом в країні та протягом всього 2020 року гордо позиціонував КНДР «країною, де жодна людина не була інфікована новим коронавірусом». Однак введені Пхеньяном жорсткі протиепідемічні заходи на національному та місцевому рівні, використання масок більшістю північнокорейців та офіційними особами, порівняно слабка система охорони здоров'я і велика кількість зафіксованих випадків інфікування коронавірусом в сусідній КНР та Республіці Корея стали підставами для міжнародної спільноти поставити під сумнів достовірність даних, які оприлюднював Кім Чен Ин та його оточення [102]. Так, тодішня МЗС Республіки Корея Кан Гюн Ва у червні 2020 р. заявила про малоімовірність того, що КНДР за майже рік пандемії вдалось повністю уникнути випадків інфікування. Кім Йо Чон, сестра північнокорейського лідера, прокоментувала дану заяву, назвавши її безрозсудною та такою, що загрожує підірвати напружені двосторонні відносини, а також пригрозила «дорогою відплатою» за такі «нерозважливі» заяви південнокорейської дипломатки [91]. Хоча й перевірити реальний рівень захворюваності на коронавірус на території КНДР протягом 2020 року було неможливо через ізоляціоністську політику Кім Чен Ина, однак

даний інцидент підвищив ризик збройної ескалації між сторонами та підтвердив намір КНДР військовим шляхом попереджувати будь-які спроби втручання у власні внутрішні справи з боку південного сусіда або дискредитації іміджу Кім Чен Ина.

Окрім того, напруженість у міжкорейських відносинах підвищували запуски південнокорейськими активістами в бік міждержавного кордону повітряних куль із листівками, в змісті яких містилася критика північнокорейської влади. Отримувачами таких листівок, за словами авторів акції, мали бути північнокорейці, щоб вони мали змогу «дізнатися правду про їхній авторитарний уряд». Так, КНДР спочатку відреагувала на черговий запуск листівок в червні 2020 р., знищивши міжкорейський офіс зв'язку, який був відкритий у 2018 р. для сприяння міжкорейської співпраці і налагодження контактів між країнами [90]. У травні 2021 року Пхеньян назвав чергову акцію південнокорейських активістів «нестерпною провокацією», а також заявив, що ці листівки можуть переносити коронавірус, та закликав громадян їх не чіпати та не ознайомлюватись з їхнім змістом з безпекових міркувань. Хоча й пізніше листівки не були підтверджені як джерело коронавірусу, однак уряд Південної Кореї, усвідомлюючи загрозу військових провокацій з боку Пхеньяну на фоні цього інциденту та прагнучи гарантувати безпеку своїх громадян, що проживають на прикордонних територіях, розробив та вдосконалив спеціальний закон, що забороняє передачу листівок, грошей або USB-накопичувачів до Північної Кореї під загрозою покарання у вигляді трьох років позбавлення волі, а також заявив, що Пак Санг-Хак – активіст, що організував запуск листівок, банерів, ліків та гуманітарної допомоги на повітряних кулях до КНДР, буде покараний відповідно до цього закону [99].

У травні 2022 р. на фоні чергового спалаху коронавірусу Кім Чен Ин публічно визнав перші випадки інфікування на території КНДР, наказавши посилити протиепідемічні заходи [81]. З метою виправдання запровадженого локдауну, консолідації нації у боротьбі із вірусом та притягнення опонента до

відповідальності, КНДР знову поширювала наратив про причетність Південної Кореї до складної епідеміологічної ситуації всередині країни. Так, Північна Корея звинуватила у хвилі захворюваності на коронавірус повітряні кулі, що були запуснені південнокорейськими перебіжчиками у квітні. Пхеньян заявив, що перші випадки інфікування були саме серед північнокорейців прикордоння внаслідок контакту з «неідентифікованим матеріалом», з якого були вироблені дані повітряні кулі, які були названі «інопланетними речами». У відповідь Міністерство об'єднання Південної Кореї з наукової точки зору спростувало можливість поширення коронавірусу в КНДР через повітряні об'єкти або забруднені поверхні, додатково зважаючи на політику Сеулу щодо нелегального надсилання листівок та іншої гуманітарної допомоги в Північну Корею [89].

У серпні 2022 р. Кім Йо Чон, сестра північнокорейського лідера, коментуючи випадки потрапляння повітряних куль на територію Північної Кореї, звинуватила Сеул у «злочинах проти людства» й прагненні «скористатися світовою кризою охорони здоров'я та розгромити КНДР». Північнокорейська політикиня пригрозила знищити не лише коронавірус, але й всю південнокорейську владу, якщо вона й надалі продовжить робити небезпечні речі, які можуть занести коронавірус на територію Північної Кореї. Міністерство об'єднання Південної Кореї висловило «великий жаль з приводу зухвалих і погрозових зауважень Північної Кореї, заснованих на неодноразових безпідставних заявах» [111].

3.2.2. Гуманітарні ініціативи США і Республіки Корея для КНДР як спроба нормалізації міжкорейських відносин

Окрім того, що між КНДР та Республікою Корея відбулась низка конфліктних ситуацій навколо визначення реального рівня захворюваності на коронавірус на території Північної Кореї і обґрунтування північнокорейською

владою причин кількох хвиль спалаху вірусу, під час пандемії сторони також вдавались до спроб нормалізації відносин. Вагому роль у налагодженні міжкорейського дипломатичного діалогу на початку пандемії відігравав Президент США Дональд Трамп, який намагався нормалізувати північнокорейсько-американські відносини після безуспішного двостороннього Ханойського саміту 2019 р., аби створити основу для відновлення переговорного процесу щодо денуклеаризації КНДР на фоні активізації тестових запусків ракет та балістичного озброєння Кім Чен Ином.

У березні 2020 р. Кім Чен Ин надіслав тодішньому Президенту Південної Кореї листа, в якому висловив співчуття щодо складної епідеміологічної ситуації на території Південної Кореї, запропонував свою «непохитну дружбу та довіру» і висловив віру про неодмінну перемогу південного сусіда в цій боротьбі. У відповідь південнокорейський лідер надіслав листа із вдячністю [85]. Кількома тижнями пізніше Дональд Трамп також надіслав листа Кім Чен Ину, в якому висловив готовність США надавати КНДР гуманітарну допомогу та співпрацювати в епідеміологічній сфері, а також свою враженість від «зусиль, які доклав лідер КНДР для захисту людей від серйозної загрози епідемії». Дана ініціатива американського президента була позитивно оцінена у Північній Кореї як знак «особливих і дуже міцних особистих відносин» між двома лідерами, однак Кім Їо Чон закликала не сприймати такі контакти як основу для довгострокового відновлення відносин між країнами. За її словами, для цього повинна забезпечуватись неупередженість і збалансованість у американсько-північнокорейському діалозі і поза межами дипломатичного листування, а також повністю викорінені «односторонні жадібні наміри» сторін, однак доки двосторонніх відносини повністю не нормалізуються, КНДР продовжуватиме нарощувати свій військовий потенціал [100, 106]. Водночас КНДР висловила про те, що не буде приймати допомогу зза кордону під приводом загрози поширення коронавірусу та надалі посилюватиме протиепідемічні заходи, відмовившись від співпраці з Сеулом та Вашингтоном. Такі заяви Пхеньяна

сигналізували і США, і Південній Кореї, що дипломатичного листування є далеко недостатньо для відновлення переговорів про денуклеаризацію КНДР, однак таким чином Пхеньян висловив і бажання посилити свої позиції на майбутніх переговорах, демонструючи готовність до тристороннього діалогу із Сеулом та Вашингтоном [83]. Разом з цим, неприйняття південнокорейської та американської допомоги було цілком передбачуваним рішенням Пхеньяну, оскільки в іншому випадку це суперечило б наративу самодостатності та незалежності країни, який КНДР всіляко просуває в інформаційному просторі

У вересні 2020 р. Президент Південної Кореї Мун Чже Ін у відеозверненні до Генеральної Асамблеї ООН запропонував створити міждержавне об'єднання з числа країн Північно-Східної Азії, яке б опікувалось проблемами поширення вірусів в регіоні, - «Ініціативу співробітництва Північно-Східної Азії для боротьби з інфекційними захворюваннями та охорони здоров'я» (англ. «Northeast Asia Cooperation Initiative for Infectious Disease Control and Public Health»). За пропозицією політика, членами цієї організації могли б стати КНР, Японія, Монголія, Південна Корея та Північна Корея. Південнокорейський президент визнав, що пандемія COVID-19 показала ступінь взаємозалежності безпеки сусідніх країн із південнокорейською та наголосив, що цей механізм співпраці повинен в довгостроковій перспективі сприяти послабленню військової напруженості в регіоні, оскільки протидія поширенню вірусів, реагування на природні катаклізми та кібербезпекові загрози є сферами спільного інтересу усіх потенційних учасників даної ініціативи [113]. Заснування «Ініціативи співробітництва Північно-Східної Азії для боротьби з інфекційними захворюваннями та охорони здоров'я» у грудні 2020 р. [125] було підтримане Генеральним директором ВООЗ Тедросом Аданомом Гебреїсусом [134], а у її засіданнях протягом 2021 р. взяли участь США, Китай, Росія, Південна Корея, Монголія та Японія. Однак КНДР до даної ініціативи так і не приєдналась: з одного боку через політику неприйняття іноземної допомоги медичного характеру, а з іншого боку через нестабільний механізм фінансування ініціативи,

що не дозволяло країнам-учасникам запропонувати привабливі для КНДР проекти, як от, наприклад, доставлення вакцин для усіх 25 млн північнокорейців [78].

Протягом 2021-2022 рр. Вашингтон та Сеул продовжували робити безуспішні спроби надати гуманітарну допомогу Пхеньяну та, таким чином, продовжити нормалізацію відносин. Пхеньян, ще до визнання перших випадків захворювання коронавірусом у травні 2021 р., здійснив запит до Глобального альянсу з вакцин та імунізації (GAVI) на отримання вакцин. На тлі затримки поставок вакцин до КНДР, Президент Південної Кореї висловив готовність їх надати Пхеньяну. «Якщо Південна Корея відіграватиме роль глобального центру вакцин, то Північна Корея, звичайно, стане партнером по співпраці», заявив Мун Чже Ін. Він також виступив за справедливу вакцинацію усіх країн, що розвиваються, маючи на увазі КНДР, як запоруки подолання людством пандемії COVID-19. Дана пропозиція Сеулу залишалась без схвальної відповіді Пхеньяну [82]. Проте лише у липні сторони зробили спільний крок у налагодженні міжкорейського діалогу – відновили «гарячі лінії», які були розірвані за ініціативи Пхеньяну в червні 2020 р. Державне інформаційне агентство Північної Кореї (KCNA) назвало це «великим кроком у відновленні взаємної довіри та сприянні примиренню» між двома країнами. США та Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш привітали таке рішення Сеулу та Пхеньяну та висловили сподівання, що сторони і надалі робитимуть прогрес на шляху встановлення стійкого миру та повної денуклеаризації Корейського півострову [110].

У травні 2022 р. США на тлі нових ядерних та ракетних випробувань КНДР запланували спільні військові навчання з Південною Кореєю, водночас вкотре запропонували допомогу Пхеньяну у подоланні пандемії коронавірусу. Хоча Пхеньян вважає будь-які спільні американсько-південнокорейські масштабні навчання репетицією до вторгнення на свою територію, а Вашингтон і Сеул позиціонують ці навчання виключно як оборонні, Джозеф Байден висловив

готовність зустрітись з Кім Чен Ином, якщо північнокорейський лідер «буде щирим та серйозним» [101].

Таким чином, розглядаючи міжкорейські відносини під час пандемії COVID-19, можна чітко виділити як події, що підвищували рівень напруженості у двосторонніх відносинах, так і ініціативи, що сприяли налагодженню діалогу (див. Додаток Б). Однак важливо підкреслити, що не зважаючи на обставини пандемії коронавірусу, суттєвого прогресу в нормалізації відносин між Сеулом та Пхеньяном у вигляді військової деескалації або підписанні нових двосторонніх домовленостей, що сприяли б вирішенню найгострішої проблеми – ядерного та ракетного роззброєння КНДР і денуклеаризації Корейського півострову, протягом 2020-2023 рр. між сторонами не сталось через низку причин.

По-перше, це ідеологічні засади політичного режиму Кім Чен Ина. З одного боку, пандемія COVID-19 негативно відобразилась на іміджі північнокорейського лідера, оскільки показала, що країна не має достатньої кількості ресурсів для самостійного подолання коронавірусного спалаху, попри те, що КНДР офіційно позиціонує себе самодостатньою та повністю незалежною від інших суб'єктів міжнародних відносин державою. З іншого боку, довготривале приховування північнокорейським лідером факту проникнення коронавірусу на територію КНДР не дозволяло Кім Чен Ину позитивно відгукнутись на пропозиції гуманітарної допомоги від Сеулу та/або Вашингтону, оскільки це б суперечило заявам про повну відсутність вірусу в Північній Кореї. Прийняття такої гуманітарної допомоги після офіційного визнання перших випадків коронавірусу в КНДР після травня 2022 р. також було фактично неприпустимим, оскільки Пхеньян позиціонує Республіку Корея та США двома найбільш ворожими до себе державами, що становлять загрозу безпеці північнокорейської нації. З огляду на це, Кім Чен Ин зробив ставку на об'єднання північнокорейців навколо спільної проблеми протидії поширенню коронавірусу саме власними силами, і, оголосивши про перемогу над коронавірусом в КНДР в серпні 2022 р.

[111], він став «національним героєм», повністю переклавши відповідальність за спалах коронавірусу на Південну Корею. Таким чином, Кім Чен Ин скористався пандемією COVID-19 для зміцнення свого політичного іміджу, а інтерпретація сутності процесу її подолання на території КНДР у вигляді захисту північнокорейців від епідеміологічної небезпеки з боку Південної Кореї відображала одну із головних засад його політичного режиму – позиціонування Південної Кореї як ворожої держави, що становить постійну загрозу національній безпеці КНДР.

По-друге, це збереження ризику військової ескалації між КНДР та Південною Кореєю. Попри те, що пандемія COVID-19 призвела до суттєвого спаду економічної активності в обох державах, ані Сеул, ані Пхеньян, ані Вашингтон не відмовились від нарощування своїх військових потенціалів та розвитку військово-промислових комплексів на користь встановлення стійкого міжкорейського миру, оскільки досі вважали можливими збройні провокації з боку один одного, особливо на фоні низки інцидентів із запуском повітряних куль південнокорейськими активістами до КНДР. Якщо КНДР кількаразово збільшила кількість ракетних та ядерних тестувань протягом 2020-2023 рр., то відповіддю Південної Кореї були спільні військові навчання зі США. Таким чином, будь-яка військова активність однієї країни спричиняла відповідні дії з нарощування оборонних спроможностей з боку іншої країни, і навпаки.

По-третє, з огляду на два вищеперераховані комплекси причин, США та Республіка Корея фактично були не в змозі залучити КНДР до переговорів щодо відмови від свого ядерного та ракетного арсеналу, що становить загрозу не лише регіональній, а й міжнародній безпеці. Якщо дипломатичне листування і заклало основу для потепління відносин, то пропозиції щодо надання гуманітарної допомоги або приєднання КНДР до «Ініціативи співробітництва Північно-Східної Азії для боротьби з інфекційними захворюваннями та охорони здоров'я» були демонстративно проігноровані Пхеньяном. Таким чином для Сеулу та Вашингтону в постпандемійному світі залишається відкритим запитання, що

саме можливо запропонувати Кім Чен Ину в обмін на демілітаризацію та денуклеаризацію Корейського півострову.

Отже, пандемія COVID-19 актуалізувала проблеми, пов'язані з пошуком рішення конфлікту на Корейському півострові, та жодним чином не вплинула на позиції сторін у цьому конфлікті.

3.3. Конфлікт між Республікою Сербія та Республікою Косово

3.3.1. Сербська кампанія вакцинації косовських сербів як інструмент протидії суверенітету та незалежності Республіки Косово

Будучи наслідком Косовської війни 1998-1999 рр., сербсько-косовський конфлікт є натеper нерозв'язаним етнополітичним та територіальним конфліктом між Республікою Сербія як визнаною міжнародною спільнотою незалежною державою і самопроголошеною Республікою Косово, населеної етнічними албанцями, суверенітет та незалежність якої станом на 2023 р. визнаний 99 з 193 країн-членів ООН [64]. Найгострішим питанням, неврегульованість якого не дозволяє нормалізувати відносини між Белградом та Приштиною та безпекову ситуацію на Балканському півострові, є досягнення двостороннього компромісу щодо політико-правового статусу Республіки Косово. Так, Сербія не визнає незалежність Косова і продовжує вважати його частиною свого автономного краю Косово і Метохія згідно національного законодавства, а тому розглядає проголошення Приштиною суверенітету порушенням територіальної цілісності Сербії, тоді як уряди Косова та Албанії продовжують закликати Сербію та міжнародну спільноту визнати незалежність країни, що дозволить їй набути повноцінної суб'єктності в міжнародних відносинах. На момент початку пандемії COVID-19 в лютому 2020 р. таке чергове звернення до Сербії було здійснене прем'єр-міністром Албанії Еді Рамою і президентом Косова Хашимом Тачі, які наполягли на необхідності

укладення мирної угоди між Белградом та Приштиною про взаємне визнання незалежності та суверенітету, що відкриє шлях Косова до членства в ООН [51], та обом країнам до членства в ЄС [130].

Протягом всього періоду пандемії COVID-19 питання політико-правового статусу Республіки Косово залишалось в політичному дискурсі обох сторін, оскільки спалах коронавірусу актуалізував проблему неконтрольованості Приштиною роботи закладів охорони здоров'я у деяких північних прикордонних муніципалітетах республіки, де проживає переважна більшість етнічних сербів – такі лікарні фінансуються та де-факто управляються Белградом [7].

На тлі стрімкого поширення коронавірусу у березні-квітні 2020 р. в Косово спалахнула політична криза, викликана конфліктом між президентом Хашимом Тачі та прем'єр-міністром Альбіном Курті навколо ступеня небезпечності коронавірусної загрози для косоварів та необхідності введення надзвичайного стану в цілому по країні або, зокрема, в населених сербами північних регіонах із порівняно вищим рівнем захворюваності. Попри те, що обидва політики перекладали один на одного відповідальність за стрімке погіршення епідеміологічної ситуації на півночі Косова, така пропозиція президента не була підтримана косовським урядом і названа «екстремальним» та «непотрібним приводом для паніки». Партія косовських сербів «Српска листа» заявила, що косовський президент під приводом введення надзвичайного стану та захисту громадян від коронавірусної загрози планує розгорнути війська на півночі країни, таким чином приховано окупувавши сербські муніципалітети. В результаті даного конфлікту Парламент Косова виніс 25 березня вотум недовіри уряду Альбіна Курті, внаслідок чого його було звільнено з посади прем'єр-міністра до його переобрання у березні 2021 р. [53].

Внутрішня боротьба між представниками влади Косова розгорталась паралельно із поширенням ними нарративу про втручання Сербії у процес управління протидією поширенню коронавірусу в Косово через формування та фінансування сербської системи охорони здоров'я на території деяких північних

регіонів Косова. «Уряд [Косова] не може дозволити північним муніципалітетам функціонувати поза контролем установ [Косова] та відповідних органів із запобігання пандемії COVID-19, таким чином створюючи незаконний простір для сербської влади на території нашої держави», заявив Хашим Тачі, а Альбін Курті прокоментував ситуацію із втручанням Сербії в сферу охорони здоров'я республіки наступним чином: «Ми знаємо, що Сербія має амбіції щодо нашої незалежної держави, яку вона не визнає. Ми знаємо, що Сербія вживає заходів проти наших інституцій, особливо на півночі. Ми повідомляємо про всіх них KFOR та міжнародну спільноту» [86]. Так, «подвійна» система охорони здоров'я протягом 2020 р. у деяких північних муніципалітетах Косова проявлялась у:

- проведенні Сербією тестування косовських сербів на території Косова, відправленні біоматеріалів в лабораторії і інфікованих осіб на лікування на територію Сербії;
- включення кількості позитивних результатів тестів на коронавірус, проведених Сербією в північній частині Косова, до коронавірусної статистики Сербії;
- виставленні місцевими лікарнями та медичними центрами рахунків пацієнтам за лікування через сербські компанії медичного страхування,
- впровадженні владою переважно населеного сербами косовського міста Митровиця власних карантинних правил роботи освітніх та торгівельно-розважальних закладів й органів державної влади;
- впровадженні владою чотирьох переважно сербських муніципалітетів на півночі Косова комендантської години;
- відсутності обміну епідеміологічними даними та обмеженій співпраці між інститутами громадської охорони здоров'я Косова та Сербії у протидії поширенні коронавірусу на прикордонних територіях [112].

Наприкінці грудня 2020 р. Президент Сербії Александар Вучич оголосив про початок вакцинації проти COVID-19 на півночі Косова через сербські центри охорони здоров'я у містах Косовська Митровиця та Лепосавич [131]. Попри те,

що така вакцинація не була погоджена з Приштиною, сербський лідер обґрунтував цей крок необхідністю «піклуватися про своїх людей у Косово» [55], яке вважає невіддільною частиною Сербії.

Міністерка закордонних справ Косова Меліза Харадінай-Стублла назвала нелегальне постачання Сербією в Косово неперевіраних вакцин порушенням угоди про взаємне визнання фармацевтичних сертифікатів 2015 р. та дестабілізуючою загрозою суверенітету та державній безпеці Косова, що нівелює дипломатичний прогрес в двосторонніх відносинах, досягнутий історичною угодою про нормалізацію економічного розвитку між Косово та Сербією за посередництва США від 04 вересня 2020 р. [119]. Одним з пунктів цієї угоди в контексті врегулювання політико-правового статусу Косова було відмова Сербією терміном на один рік від зусиль, спрямованих на переконання інших країн відмовитись від визнання незалежності Косова, і неподання Косовом нових заявок на членство в міжнародних організаціях протягом цього ж періоду [94].

Солідарну із міністеркою закордонних справ Косова позицію про порушення Сербією раніше досягнутих домовленостей висловила виконуюча обов'язки Президентки Косова Вйоса Османі, однак і зауважила, що причиною даного конфлікту була і недостатня підготовка Міністерства охорони здоров'я Косово до майбутньої вакцинації. «Косоварів, у тому числі на півночі, варто повідомляти [про те], коли їм слід очікувати вакцини від установ охорони здоров'я Косово. Я думаю, що у нас є затримки [у постачанні вакцин], які не повинні бути виправдані. Інші країни регіону випередили нас, тому ми повинні і будемо вимагати від уряду відповідальності за те, чому ми не готові [до вакцинації]», заявила лідерка Косова. Виконуючий обов'язки прем'єр-міністра Косова Абдулла Хоті запевнив, що проти осіб, що причетні до розповсюдження вакцин через «незаконні канали», будуть застосовані відповідні правові санкції, оскільки незугоджене із косовською владою постачання препаратів медичного призначення класифікується як «контрабанда наркотиків» [55].

У січні 2021 р. Александар Вучич розкрив деякі деталі оголошеної минулого місяця вакцинації, оголосивши, що косовські серби та косовські албанці зможуть вакцинуватись у «гібридний спосіб» - як на території Косова, так і в центральній частині Сербії, зокрема в м. Рашка, а першочергово будуть вакциновані громадяни віком від 75 років. Також сербський лідер заявив, що з огляду на нещодавні арешти косовських сербів, які ймовірно було причетні до постачання вакцин з Сербії в Косово, він віддав наказ змінити місце зберігання вакцин через погрози Приштини їх конфіскувати та знищити. «Ми подбаємо про наших людей у Косово. Ми зробимо це, не ставлячи нікого під загрозу, і ми завжди готові допомогти албанцям, проте на це не впливатиме етнічна приналежність. Так само, як для них Косово є незалежною державою, для нас Косово є частиною Республіки Сербія», додав Президент Сербії [129].

Однак виробник вакцини від коронавірусу та обсяги населення Косова, які мала би охопити сербська кампанія вакцинації, досі залишались нерозкритою сербським президентом інформацією. Міністр охорони здоров'я Косова Арменд Земай здійснив запит до Белграда на отримання такої інформації і згодом, не отримавши відповіді, наказав поліції та прокуратурі провести розслідування походження сербських вакцин, звинувативши Сербію у навмисній політизації вакцинного питання. Обшуки закладів охорони здоров'я в м. Митровиця супроводжувались антиурядовими протестами лікарів та медичних працівників з огляду на нібито неправомірні дії представників косовської поліції та прокуратури під час проведення цих обшуків та опитувань медичного персоналу на предмет походження вакцин [63]. Така однозначна реакція і дії влади Косова змусили Александра Вучича призупинити щойно розпочату вакцинальну кампанію на території Косова, проте підтвердженими залишаються факти автобусних перевезень етнічних сербів через державний кордон з метою вакцинації в найближчих прикордонних містах вже на території Сербії [73].

В лютому-березні 2021 р. Приштина завершила підготовку до старту офіційної урядової вакцинальної кампанії та наприкінці березня отримала перші

24 тис. доз вакцин AstraZeneca через міжнародний механізм постачання вакцин COVAX. З цього приводу, прем'єр-міністр Косова Альбін Курті підкреслив, що коронавірус не знає кордонів, раси чи етнічної приналежності та наголосив на необхідності досягнення людством колективної безпеки від епідеміологічних загроз шляхом вакцинації [70]. Починаючи з березня 2021 р. між Приштиною та Белградом не виникало політичних конфліктів на підґрунті вакцинації, оскільки Белград сконцентрував увагу на «вакцинній дипломатії» та постачанні вакцин до сусідніх країн, зокрема Боснії і Герцеговини та Північної Македонії [87].

Таким чином, питання проведення вакцинації населення на території Косова призвело до зростання рівня напруги у відносинах між Белградом та Приштиною. Попри те, що Сербія продовжує вважати Косово не окремою державою, а невіддільною частиною сербської території, одностороннє проголошення Александаром Вучичем початку вакцинальної кампанії в північній частині Косова без узгодження із Президентом або Прем'єр-міністром Косово було нічим іншим як демонстративним ігноруванням суб'єктності Косово, а також політичною провокацією, спрямованою на підризу політичного іміджу косовського уряду в умовах етнічної розділеності республіки. Отримавши вакцини від іноземних партнерів раніше за Косово, Сербія навмисно заклала етнічне підґрунтя в оголошеній вакцинальній кампанії у вигляді першочергового вакцинування косовських сербів, а не косовських албанців, щоб поширити просербські настрої серед місцевого населення північних регіонів Косова та сформувати образ косовського уряду як неспроможного протидіяти поширенню коронавірусу й образ Сербії як держави, що піклується про власних громадян навіть попри відсутність прямого урядового контролю над Косово.

Разом з тим, політизація вакцинного питання актуалізувала дві взаємопов'язані проблеми: неповної контрольованості косовським урядом сербсько-косовського кордону та інтенсифікації Сербією розвитку неформальних зв'язків із сербськими общинами на півночі Косова, що уможливило нелегальне постачання вакцин і впровадження елементів сербської

системи охорони здоров'я в окремих муніципалітетах Косово. Отже, без вирішення цих питань шляхом укладення відповідних угод, між Сербією та Косово і надалі виникатимуть нові конфлікти з етнічним забарвленням, що порушуватимуть питання політико-правового статусу Республіки Косово.

3.3.2. «Медична дипломатія» Белграда та Приштини

Попри конфлікт навколо анонсованої Президентом Сербії Александаром Вучичем кампанії вакцинації косовських сербів та косовських албанців без узгодження із керівництвом Косово, між Белградом та Приштиною мали місце і поодинокі спроби налагодження співробітництва з метою колективного подолання пандемії COVID-19, що мало би створити підґрунтя для подальшого дипломатичного діалогу вже з політичних та економічних питань.

Важливо підкреслити, що на території Сербії вже на початку пандемії існував суспільний запит на косовсько-сербську співпрацю у боротьбі з поширенням коронавірусу: робоча група мережі сербських організацій громадянського суспільства під назвою «Національна конвенція про Європейський Союз у Сербії» (англ. «National Convention on European Union in Serbia») 30 березня 2020 р. на спільному засіданні із сербським урядом закликала створити каналу зв'язку між кризовими комітетами з боротьби з коронавірусом у Сербії та Косово для оперативного щоденного обміну інформацією, а також налагодити співпрацю між медичними закладами обох країн і створити протоколи взаємної допомоги при лікуванні інфікованих вірусом пацієнтів. Окрім того, робоча група звернула увагу на необхідність спрощення перевезення товарів першої необхідності, медичних засобів та руху бригад швидкої допомоги через сербсько-косовський кордон. Наголосивши на тому, що пандемія «виходить за межі кордонів, національного та етнічного походження чи релігії постраждалих», робоча група закликала уряди Сербії та Косово не втратити

можливість примирення двох суспільств та спільно підійти до розв'язання проблеми поширення коронавірусу [109].

Позитивний ефект такого засідання проявився за кілька днів у розмові виконуючого обов'язки Міністра охорони здоров'я Косова Арбена Вітії та Віце-президента найбільшої просербської політичної партії Косово «Српска листа» Далібора Євтича. Віце-президент партії подякував Вітії за надану сербським муніципалітетам Косово гуманітарну допомогу, а Вітія заявив, що заклади охорони здоров'я Косово є відкритими для всіх громадян республіки, незалежно від етнічної приналежності. Обидва політики закликали мерії усіх косовських муніципалітетів посилити співпрацю у протидії коронавірусу, а громадян – використовувати усі доступні медичні послуги для уникнення інфікування [127].

Вагомим кроком для нормалізації відносин у квітні 2020 р. були надані Сербією Косовському національному інституту громадського здоров'я 1000 наборів для тестування на коронавірус на фоні затримок замовлених Приштиною кількох тисяч таких наборів від інших постачальників. Один з представників Міністерства охорони здоров'я Сербії заявив, що набори були надіслані без будь-яких політичних умов та з «виключним бажанням допомогти подолати цю проблему вірусу» [108]. У відповідь на це уряд Косово дозволив групам медиків із Сербії періодично в'їжджати в Косово для надання медичних послуг мешканцям сербських громад на запит мерів муніципалітетів, в яких проживає більшість сербів [128].

Питання медичної дипломатії у косовсько-сербських відносинах як основи для нормалізації дипломатичних відносин стало предметом міжнародного обговорення у Раді Безпеки ООН. 24 квітня 2020 р. на засіданні Ради Безпеки ООН Захір Танін, спеціальний представник Генерального секретаря ООН та голова Місії ООН з питань тимчасової адміністрації в Косово (UNMIK), привітав вищеописані кроки сторін та закликав й надалі відкидати політичні розбіжності не лише всередині країни, маючи на увазі політичну кризу в Косово, але й двосторонніх відносинах, оскільки вони відволікають увагу від подолання

епідеміологічної проблеми та знижують довіру громадян до урядів. Водночас, Міністр закордонних справ Сербії Івіца Дачич звернув увагу, що саме політична криза в Косово і Метохії призвела до політизації та неправильного тлумачення допомоги Сербії Косово у боротьбі з COVID-19, а також назвав проголошення незалежності Косово «великою помилкою частини міжнародної спільноти», однак і підтвердив відданість Сербії подоланню пандемії COVID-19 шляхом діалогу з Приштиною. У відповідь Міністр закордонних справ Республіки Косово Глаук Кон'юфка акцентував увагу на відповідній спробі його країни створити умови для рівноправного діалогу з Белградом у вигляді скасування 100% мита на товари з Сербії, в тому числі товари першої необхідності в умовах пандемії, а також закликав Сербію припинити кампанію заохочення інших держав до скасування визнання незалежності Косово та відмовитись від фінансування сербських паралельних інституцій на території Косово. «Незалежність Косово є чинником миру і стабільності в регіоні, і що швидше Сербія це зрозуміє, тим більше користі буде для Сербії, для нас і для нашого регіону», підсумував косовський дипломат [58].

Політична риторика міністрів закордонних справ продемонструвала, що за взаємними поступками в економіці та галузі охорони здоров'я на тлі пандемії COVID-19 зберігаються чіткі політичні переконання вирішити на майбутніх переговорах питання державного статусу Республіки Косово на свою користь, що відповідно стало проявом політизації пандемії. Разом з цим, таке часткове потепління відносин між Белградом та Приштиною, яке спостерігалось весною 2020 р. на тлі спалаху коронавірусу сприяло укладенню у вересні угоди про нормалізацію економічного розвитку між Косово та Сербією за посередництва США та проведенню кількох раундів переговорів з євроінтеграційних питань за посередництва Брюсселя протягом 2020 р. [54].

Однак такий позитивний ефект домовленостей щодо спільних зусиль Белграда і Приштини у подоланні коронавірусу не був довгостроковим, оскільки між сторонами виникла низка нових вже не пов'язаних з пандемією політичних

конфліктів, що загрожували перерости у відкрите збройне протистояння. Так, найбільш відомим з них стала сербсько-косовська криза влітку-взимку 2022 р. навколо закінчення терміну дії документів та номерних знаків автомобілів громадян Сербії, що в'їжджають на територію Косово. Дана криза супроводжувалась громадськими заворушеннями, стягуванням військ до кордону та приведенням їх в бойову готовність обома сторонами і силовим відновленням контролю Приштини над сербськими муніципальними органами в північній частині республіки.

Проте новим вагомим дипломатичним прогресом 27 лютого 2023 р. стало підтримка прем'єр-міністром Косово Альбіном Курті та Президентом Сербії Александарем Вучичем за посередництва США та ЄС розробленого Францією та ФРН проекту та дорожньої карти виконання так званої Охридської угоди про нормалізацію двосторонніх відносин, а 19 березня 2023 р. погодили імплементаційний додаток до Угоди про нормалізацію відносин. Положення цієї угоди між іншим передбачають незаперечення Сербії проти членства Косова в будь-якій міжнародній організації, зобов'язання Косова забезпечити належний рівень самоврядування для етнічної сербської громади, обмін обома країнами постійними представництвами в столицях одна одної та зобов'язання сторін не блокувати євроінтеграційний процес одна одної [52].

Отже, під час пандемії COVID-19 між Белградом та Приштиною відбувалась взаємодія у галузі охорони здоров'я з метою колективної протидії поширенню коронавірусу, однак така співпраця мала не постійний, а епізодичний характер (див. Додаток В). Завдяки тому, що надання медичної допомоги та взаємне спрощення режиму в'їзду медичного персоналу супроводжувались взаємними звинуваченнями та політичними дискусіями косовських та сербських політиків й дипломатів щодо питання суверенітету та незалежності Косово від Сербії, позитивний ефект від таких мирних ініціатив був тимчасовим та надзвичайно обмеженим. Пандемія не спричинила замороження дипломатичного діалогу за посередництва США та ЄС із укладення нового

комплексу угод, які б чіткіше визначали принципи політичної взаємодії між Сербією та Косово на міжнародній арені, а також би створювали умови для довгострокового послаблення прояву етнічного чиннику косовсько-сербського конфлікту, зокрема в питанні статусу сербської громади на території Косово. Однак аналіз сербсько-косовських відносин під час пандемії COVID-19 продемонстрував, що обидві сторони не відмовились від власних принципових переговорних позицій в питанні політико-правового статусу Республіки Косово, які були сформовані ще до пандемії коронавірусу, і підтвердили намір їх послідовно відстоювати на майбутніх переговорах.

РОЗДІЛ 4. ПАНДЕМІЯ КОРОНАВІРУСУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ ТА ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

4.1. Епідеміологічні обмеження як інструмент легалізації Росією окупації ОРДЛО та АР Крим

Проведення інформаційних операцій, спрямованих на формування у вітчизняної та іноземної аудиторії образу України як політично нежиттєздатної держави для підриву її територіальної цілісності та суверенітету, залишається основним елементом гібридної агресії Росії. Для досягнення цієї мети Кремль, як засвідчило повномасштабне вторгнення 2022 року, здатний перетворювати різноманітні обставини на привід для розповсюдження антиукраїнської пропаганди. Однією з таких подій стала пандемія COVID-19.

З березня 2020 року до грудня 2021 року, пандемія коронавірусу залишалась найчастіше згадуваною темою в українському та російському медіасередовищі. Запровадження в Україні локдауну, маскового режиму та вакцинальної кампанії як об'єктивно спрямованих проти поширення вірусу заходів створили можливості для Кремля ізолювати ОРДЛО та обмежити контакти їх мешканців з Україною. Викликані такими кроками українського уряду розбіжності серед українського суспільства та закріплення повного контролю Росії над тимчасово окупованими територіями стали підґрунтям для перетворення Кремлем пандемії на предмет політичних маніпуляцій. На даному етапі, їхньою метою було посилення розірвання зв'язку України з ОРДЛО та прискорення інтеграції цих територій до складу Росії шляхом формування її образу як єдиної держави, що здатна захистити населення Донбасу від спалаху коронавірусної хвороби [67].

Про підготовку до таких кроків свідчило у березні 2020 р. рішення про тимчасове обмеження у в'їзді на територію Російської Федерації усіх іноземців, окрім мешканців ОРДЛО України [32]. Штаб Операції об'єднаних сил України паралельно суттєво обмежив рух через лінію розмежування, заборонивши

в'їжджати на підконтрольну Києву територію мешканцям ОРДЛО, що не мають реєстрації на підконтрольній Україні території [48]. На фоні того, як «ДНР» [19] та «ЛНР» [45] ухвалили рішення про закриття пунктів пропуску з Україною, Росія, зробивши виключення для мешканців ОРДЛО, фактично визнала їх російськими громадянами, обґрунтувавши такий крок «економічною та транспортною блокадою Україною ОРДЛО» та «керування принципами гуманності». Окрім того, звільнивши на законодавчому рівні громадян Російської Федерації, що проживають на територіях «ДНР» та «ЛНР», від обов'язкового проходження обсервації при відвідуванні анексованого Криму [46], Кремль таким чином прирівняв ці території до російських регіонів, більше не розглядаючи їх в категорії іноземних держав або їхніх частин.

Запровадження в умовах пандемії коронавірусу спеціальних умов для вільного в'їзду мешканців ОРДЛО до анексованої АР Крим та інших російських областей стало політичним підґрунтям для майбутнього створення для них позитивного образу Росії як єдиної держави, що піклуватиметься про проблеми Донбасу та допомагатиме йому побороти пандемію коронавірусу. Восени 2020 р. Росія надала «ДНР» та «ЛНР» засоби індивідуального захисту, ліки, медичне обладнання та тести на виявлення коронавірусу на загальну суму понад 5 млн дол. «Підтримка братньої Росії дозволить нам стримати поширення епідемії, зберегти життя та здоров'я наших громадян. Від імені громадян Донецької Народної Республіки висловлюю глибоку подяку керівництву та всьому народу Росії, що не залишили нас віч-на-віч з невидимою загрозою», підсумував тогочасний «голова ДНР» Денис Пушилін [35].

Депутат Державної думи Росії Андрій Козенко підкреслив, що «в умовах, коли Україна вже шість років веде війну проти своїх громадян та запровадила блокаду республік, понад 3,5 млн жителям Донбасу залишається сподіватися тільки на Росію», а також назвав український уряд нездатним «налаштувати власну медицину та убезпечити громадян своєї країни від поширення коронавірусу». «Ми першими зареєстрували вже дві вакцини та надаємо

допомогу не лише нашому населенню, але й іншим державам. Безумовно, в пріоритеті повинні бути наші співвітчизники, особливо якщо мова йде про Донецьку та Луганську Народні Республіки», наголосив Козенко [25].

На початку 2021 року, із винайденням та налагодженням повномасштабного виробництва вакцини власного виробництва "Спутник V" й початком всеросійської вакцинації, Дмитро Песков оголосив про плани Росії постачати вакцини і на ОРДЛО. «Безумовно, там люди теж потребують вакцини. І якщо не ми, то ніхто її туди не поставить», заявив прес-секретар російського президента [34]. Він запевнив, що Росія робитиме все можливе для надання гуманітарної допомоги Донбасу під час пандемії COVID-19. Водночас, коментуючи можливість російського сприяння українській владі надіслати на ОРДЛО вакцини європейських виробників, Песков наголосив, що Україні необхідно самостійно «щонайменше це запропонувати керівництву цих регіонів, щонайменше сконтактувати з представниками Донбасу, щоб, власне, запропонувати своїм же людям так необхідні вакцини» [29]. Ці слова були відкритою політичною маніпуляцією та спробою схилити Україну до визнання самостійності «ДНР» та «ЛНР», а також вкотре сформувані образ України як нездатної гарантувати безпеку власних громадян на непідконтрольних територіях, що б надалі сприяло політичному дистанціюванню ОРДЛО від України. Збільшити обсяги поставок російських вакцин від коронавірусу на Донбас у червні 2021 р. пообіцяв і Володимир Путін [36].

Насправді ж надмірне піклування про безпеку громадян ОРДЛО лише було прикриттям реальних інтересів продовжувати розширювати свою присутність в регіоні та надалі його мілітаризувати. Так, блокуючи доступ в ОРДЛО співробітників Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, обґрунтовуючи це обмежувальними заходами на фоні поширення пандемії COVID-19 [122], Росія створювала умови для не лише позбавлення міжнародної спільноти об'єктивного розуміння стану справ на Донбасі, а й приховування своєї військової активності в регіоні та заперечення свого політичного контролю над «ДНР» та «ЛНР», що

було основою її переговорної позиції в Мінському процесі та в межах зустрічей «нормандської четвірки». У цьому контексті варто згадати ініціативу Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерреша про глобальне припинення вогню («global ceasefire»), що передбачала встановлення гуманітарних пауз у воєнних конфліктах на фоні планетарного поширення коронавірусу та була підтримана Радою Безпеки ООН у вигляді резолюції S/RES/2532 [105]. Однак, проголосувавши позитивно як постійний член Ради Безпеки ООН, Росія не вдалась до реальних кроків щодо встановлення 90-денного перемир'я на Донбасі.

4.2. Російські інформаційні операції, пов'язані з вакцинацією українців від коронавірусу

Окрім ОРДЛО, Росія робила спроби налагодити постачання вакцин власного виробництва і на підконтрольну українському урядові територію України. Це лягало в політику «вакцинової дипломатії», яку російський уряд активно проводив з іншими країнами, намагаючись якнайширше представити російські вакцини на міжнародному ринку. Однак якщо у випадку інших держав постачанням вакцин проти коронавірусу Росія мала радше на меті здобуття економічних та іміджевих вигод, то у випадку України – дестабілізувати її зсередини та сформувати більш позитивне ставлення українців до Росії й зменшити прозахідні настрої серед населення для, зокрема, обмеження можливостей Києва ініціювати введення нових антиросійських санкцій або просувати власні позиції у питаннях територіальної цілісності та євроатлантичної інтеграції [27, с. 23].

За оцінкою Групи з аналізу гібридних загроз Українського кризового медіацентру, російські інформаційні операції в Україні, пов'язані з вакцинацією від COVID-19, у першому півріччі 2021 року займали одне з чільних місць у

системі антиукраїнської пропаганди. За висновками експертів медіацентру, сутнісно ці інформаційні операції були спрямовані на:

- підбив кампанії МОЗ з імунізації українців проти коронавірусу;
- підбив довіри населення до української системи охорони здоров'я;
- критикування усіх популярних вакцин іноземного походження, окрім російської, та замовчування її недоліків;
- налагодження постачання російської вакцини Sputnik V в Україну;
- використання вакцинації для просування російських наративів про «зовнішнє управління» та «русифікацію» української влади [27, с. 24].

Найбільш інтенсивними та суттєвими в контексті розширення російської інформаційного впливу в Україні були останні три категорії. Український уряд, не маючи достатньо фінансових ресурсів та науково-технічних можливостей розробити власну вакцину, протягом 2020-2021 рр. вів переговори з найбільшими компаніями-виробниками вакцин проти коронавірусу, які пройшли усі етапи тестування та були визнані ВООЗ (CoviShield, CoronaVac, Comirnaty, Moderna) про їх постачання до України, водночас повністю відкинувши перспективу постачання російських вакцин. «Цей продукт також не проходив експертизу та реєстрацію в компетентних органах США, Швейцарії, Японії, Австралії, Канади або ЄС, що фактично унеможливило його закупівлю та використання в Україні», заявили в МОЗ України у жовтні 2020 р. [37].

Натомість Росія розпочала в Україні інформаційну кампанію з дискредитації західних вакцин та просування вакцини власного виробництва Sputnik V за допомогою проросійської партії ОПЗЖ. Так, у жовтні 2020 р. один з керівників політичної партії, Віктор Медведчук, особисто обговорив з Президентом Росії Володимиром Путіним можливість постачання російських вакцин в Україну. «Попри кризові відносини, які існують між нашими країнами, я хотів би, щоб Ви, Володимире Володимировичу, розглянули таку можливість в майбутньому», заявив Віктор Медведчук, одночасно привітавши російського президента із винайденням першої вакцини від коронавірусу та заявивши, що

ефективність та безпечність Sputnik V було особисто перевірено ним та членами його родини. Путін підкреслив, що Росія «готова до цієї роботи, не дивлячись на жодні політичні складнощі», однак «потрібно, щоб офіційна влада України відповідним чином сформулювала свої запити, свої потреби» [24].

Пізніше, 8 грудня 2020 р., на зустрічі Віктора Медведчука з директором Російського фонду прямих інвестицій (РФПІ) Кирилом Дмитрієвим та директором Національного дослідницького центру епідеміології та мікробіології імені Н. Ф. Гамалеї Олександром Гінцбургом було оголошено, що російські компанії готові виготовляти і подавати документи для реєстрації російської вакцини в Україну у партнерстві з харківською фармакологічною компанією «Біолік». Хоча компанія того ж дня спочатку заперечила підписання будь-яких контрактів щодо виробництва російської вакцини [47], однак вже 31 грудня подала заявку до МОЗ на її державну реєстрацію в Україні [12]. Попри те, що жодні з двох переговорів не були погоджені з українським урядом, новини про «готовність України виробляти Sputnik V» були швидко поширені українськими ЗМІ 112-Україна, ZIK та NewsOne. Ключовим наративом інформаційних повідомлень даних медіа стало публічне схвалення спроб Віктора Медведчука отримати та розвинути технології виробництва російських вакцин в Україні, а також наголошення на повному ігноруванні тогочасною українською владою його зусиль із допомоги Україні протидіяти поширенню коронавірусу, що створювало негативний образ українського уряду серед читачів даних видань [20, 42].

Іншим агентом популяризації російської вакцини на території України був проросійський політичний блогер, який мав зв'язки з ОПЗЖ, Анатолій Шарій. У січні 2021 р. прямому ефірі телеканалу «НАШ» він висловив готовність поїхати до Росії вакцинуватись Sputnik V, оскільки після використання доступної в Україні вакцини компанії Pfizer в Європі були зафіксовані смертельні випадки [27, с. 23]. Шарій підкреслив, що західні вакцини тестувались на тваринах, а не на людях, на відміну від російської, а також фактично звинуватив українську

владу у русофобії з огляду на те, що вона принципово не закупляє російську вакцину [31]. Хоча, врешті-решт, російська вакцина від коронавірусу не була зареєстрована в Україні, однак усі ці ситуації стали основою для російських ЗМІ в черговому звинуваченні України у «зовнішньому управлінні».

4.3. Російська дезінформація в РБ ООН щодо розробки біологічної зброї на території України у контексті виправдання причин військового вторгнення 24 лютого 2022 року

З початком повномасштабного російського вторгнення 24 лютого 2022 року, інструментальне використання пандемії COVID-19 у дезінформаційних кампаніях проти України набуло ширшого масштабу та нового контексту. Російські політики, намагаючись виправдати в публічному дискурсі безальтернативність та необхідність російської збройної інтервенції в Україну, почали систематично звинувачувати український та американський уряд у розробці біологічної зброї на території України на основі проведення дослідів із коронавірусом та іншими збудниками хвороб. Поширення такого нарративу протягом 2022-2023 рр. оформилось в медіасередовищі як теорія про біологічні лабораторії США в Україні [6].

Згідно з нею, на території України діють таємні біолабораторії, що фінансуються США та в яких проводяться дослідження різних патогенів та вірусів для використання у розробці біологічної та хімічної зброї для її майбутнього застосування українськими збройними силами на полі бою проти російської армії та цивільного населення Донбасу. Як результат, заяви про потенційні українсько-американські провокації з використанням зброї масового ураження були подані російським урядом в ЗМІ як загроза національній безпеці «ДНР» та «ЛНР» як визнаних Росією незалежних держав, захист яких став однією з офіційних цілей «спеціальної військової операції». Попри те, що

функціонування таких лабораторій та проведення відповідних досліджень було заперечено як США [121] та Україною [23], так і двічі спростовано Високою представницею ООН з питань роззброєння в березні [10] та жовтні 2022 року [11], російські політики та дипломати продовжують активно поширювати такий наратив у ЗМІ, в соціальних мережах та на майданчиках міжнародних організацій, зокрема Ради Безпеки ООН.

Вперше проблему американських біолабораторій в Україні було обговорено на засіданнях Ради Безпеки ООН 11 та 18 березня 2022 року. Тоді Василь Небензя розповів, що Міністерство оборони Росії в ході «спеціальної військової операції» отримало докази розташування та функціонування з 2009 р. в Україні мережі з 30 лабораторій в Києві, Львові, Харкові, Одесі, Маріуполі, Вінниці та інших містах, фінансування та управління якими здійснюється Міністерством оборони США та в яких проводяться біологічні експерименти з низкою вірусних патогенів, зокрема з чумою, сибірською язвою та коронавірусом [14, 15]. Ціллю таких експериментів є вивчення можливості поширення вірусів, що можуть передаватись людині, через мігруючих птахів та кажанів [26]. Окрім того, за словами російського дипломата, під приводом досліджень шляхів профілактики коронавірусної хвороби із України до США, Сполученого королівства та ФРН було вивезено тисячі зразків сироватки крові хворих слов'янського етносу, що є ознакою «створення біоагентів, здатних вибірково вражати різні етнічні групи».

Шляхом наголошення на тому, що ці дослідження проводились нібито в «безпосередній близькості до кордонів Росії», що шляхи міграції цих птахів пролягають через російську територію [13], а зараженню підлягатимуть мешканці прикордонних українських територій та самої Росії [16], В. Небензя фактично визначає проблему як таку, що загрожує російській національній безпеці, завдяки чому намагається обґрунтувати мотиви вторгнення Росії в Україну – усунення такої загрози. Це пізніше підтвердилось під час засідання Ради Безпеки ООН 13 травня 2022 року, коли В. Небензя назвав питання військово-біологічної діяльності США в Україні «реальною загрозою біобезпеці

Росії», миру і безпеці всього світу, а російську «спеціальну військову операцію» - єдиним шансом «зупинити цю небезпечну активність» [15]. В. Небензя звинуватив Україну та США в порушенні Конвенції про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (КБТЗ) та закликав ухвалити в її межах юридично обов'язковий механізм перевірки військово-біологічної діяльності країн-підписантів закордоном, натякаючи на США [14].

Про набуття міжнародного контексту коронавірусної тематики навколо українсько-російської війни також свідчило підхоплення антиамериканських наративів традиційними російськими союзниками – КНР та КНДР. Попри офіційні відкидання російських звинувачень Києвом та Вашингтоном, Пекін закликав останнього оприлюднити інформацію про віруси, що досліджувались в лабораторіях на території України [133], а Пхеньян, звинувативши США у виробництві біологічної зброї в Україні, назвав американську політику «основною причиною кризи в Україні» [98].

У жовтні 2022 року В. Небензя вчетверте скликав засідання Ради Безпеки ООН, на якому заявив про подання Росією на розгляд органу проєкту резолюції зі створення Комісії у складі 15 держав Ради Безпеки ООН для розслідування виявлених Росією фактів недотримання США та Україною зобов'язань за КБТЗ в контексті діяльності біологічних лабораторій в Україні [16, 30]. За результатами голосування 02 листопада резолюцію не було прийнято («За» - КНР та Росія; «Проти» - Франція, Сполучене Королівство та США; «Утримався» - Індія, Ірландія, Албанія, Норвегія, Кенія, Бразилія, ОАЕ, Гана, Габон та Мексика). Представники Франції, Сполученого Королівства та США звинуватили Росію у наданні Раді Безпеці неправдивих доказів, намаганні підірвати мирне співробітництво у біологічній сфері та зловживанні статусом постійного члена Ради Безпеки. Підтримка проєкту російської резолюції КНР обґрунтовувалась нерозкриттям США даних про біологічну діяльність закордоном, запит на які робила Росія у вересні 2022 р. Перший заступник

постійного представника Росії при ООН Дмитро Полянський назвав рішення держав, що утримались або проголосували «проти», проявом «односторонніх національних оцінок» та намаганням «не розлютити Вашингтон» [107].

Таким чином, протягом повномасштабного вторгнення Росії в Україну Рада Безпеки ООН неодноразово ставала міжнародним майданчиком для просування Росією нарративу про американські біолабораторії в Україні (див. Додаток Г), а також середовищем протистояння держав-постійних членів органу. Складна епідеміологічна ситуація, спричинена пандемією COVID-19, надала можливість російським дипломатам проводити інформаційні операції, пов'язані із коронавірусом як актуальною для всіх країн проблемою. Поширення неправдивої інформації було спробою легалізувати військове вторгнення в Україну та виправдати його не як акт агресії, а як вимушену реакцію нібито на небезпечні дії США в Україні поблизу російського кордону, сформувати образ США як головної країни, що винна в російсько-українській війні, та продовжити формування в очах міжнародної спільноти образу України як несамоїсної держави, що управляється ззовні. Однак, невідтримання державами Ради Безпеки ООН проекту російської резолюції свідчить, що міжнародна спільнота продовжує критично сприймати та спростовувати російську пропаганду.

Окрім того, Росія скористалась пандемією коронавірусу, аби шляхом запровадження епідеміологічних обмежень, спрощення режиму перетину кордону для мешканців ОРДЛО та АР Крим та постачання медичної гуманітарної допомоги на Донбас посилити створений з 2014 р. образ «єдності цих регіонів з Росією». Пандемія також надала можливість Росії спробувати підштовхнути Київ до встановлення офіційних контактів з представниками «ДНР» та «ЛНР» і таким чином сприяти визнанню Україною їх суб'єктності та незалежності, проте Москва не здобула політичного успіху в цьому питанні через принципову позицію Києва щодо ОРДЛО та АР Крим як частин України.

ВИСНОВКИ

Пандемія COVID-19 стала одним із зовнішніх чинників динаміки збройних і незбройних конфліктів та мирних процесів впродовж 2020-2023 рр. Боротьба з поширенням коронавірусу, хоча і була визнана як глобальна проблема у галузі охорони здоров'я, лише додала імпульсу політичній конкуренції національних урядів за вплив на міжнародній арені. В межах такого суперництва конфліктуючі держави були схильні використовувати обставини пандемії як непов'язаного з сутністю конфлікту кризового явища з метою здійснення впливу на протиборчу сторону та на динаміку перебігу конфлікту відповідно до власних операційних та стратегічних зовнішньополітичних інтересів.

Аналіз перебігу конфліктів між КНР та Республікою Китай (Тайвань), між КНДР та Республікою Корея, між Республікою Сербія та Республікою Косово та війни між Росією та Україною протягом 2020-2023 рр. засвідчив, що конфліктогенний вплив пандемії COVID-19 найбільше проявлявся у наступних формах:

- поширення сторонами конфлікту дезінформації щодо коронавірусу із прив'язкою до дій опонента в інформаційному просторі або на майданчику міжнародних організацій;
- спроба сторін конфлікту використати пандемію в управлінні та/або для трансформації конфлікту. Невизнані опонентами сторони конфлікту намагалися актуалізувати проблему свого суверенітету у прагненні отримати міжнародну підтримку та продемонструвати силу союзницьких відносин;
- використання обставин пандемії як приводу для втручання у внутрішні справи іншої країни та формування таких суспільних настроїв на її території, що були б сприятливими для реалізації зовнішньополітичних інтересів;

- спроба сторін конфлікту використати пандемію для обґрунтування приналежності та/або легалізації окупації спірних територій;
- демонстрація сили або погрози силою в умовах невизначеності, пов'язаних з поширенням пандемії.

Вихідною точкою та найпоширенішим знаряддям політичної боротьби в умовах пандемії стала саме дезінформація щодо коронавірусу, яку держави розповсюджували по відношенню до своїх опонентів та із прив'язкою до їх дій. Вона стала можливою завдяки комплексу таких факторів, як відсутність перевірених даних про походження коронавірусу, проблема надійних джерел інформації (інфодемія), політизація пандемії, невизначеність щодо методів лікування хвороби та непередбачуваність можливих наслідків пандемії. В умовах збройних та незбройних конфліктів під час пандемії COVID-19 нарративи, що містили пов'язану з коронавірусом дезінформацію (як от щодо джерела поширення коронавірусу або виробництва на його основі біологічної зброї), були спрямовані на підриг репутації опонента, створення відповідних суспільних настроїв на території обох країн, необхідних для досягнення цілей зовнішньої політики, посилення політичних позицій та створення основи для обґрунтування перед міжнародною спільнотою подальших актів військової агресії та інших політичних дій стосовно держави-опонента, спрямованих на захист власного суверенітету та незалежності й нейтралізації потенційних загроз, які від останньої можуть походити.

Вплив пандемії COVID-19 на мирні процеси пояснюється актуалізацією такого різновиду дипломатії як «медична дипломатія», що між конфліктуючими державами проявлялась у висловленні пропозицій одна одній щодо постачання гуманітарної медичної допомоги та вакцин, спрощення перевезення товарів першої необхідності, медичних засобів та руху бригад швидкої допомоги й лікарів через міждержавний кордон тощо. В одних випадках такі пропозиції мали реальний характер та були обґрунтовані прагненням однієї або обох сторін деескалувати конфлікт та спільно координувати зусилля з протидії поширенню

коронавірусу та імунізації населення. Готовність сторін попри наявні розбіжності взаємодіяти на підґрунті пандемії як проблеми, подолання якої об'єктивно однаковою мірою відповідало національним інтересам кожної з конфліктуючих країн, є позитивним показником, який, за умови успішності такої співпраці, міг би сприяти подальшому дипломатичному діалогу.

Однак в інших випадках пропозиції міждержавної взаємодії в медичній сфері були маніпулятивного характеру, оскільки неприйняття висловленої пропозиції про допомогу в боротьбі з пандемією пізніше інтерпретувалось в політичному дискурсі однієї зі сторін як зумисне небажання іншої держави робити кроки на шляху до викорінення причин конфлікту, що водночас дозволяло перекласти образ винної в подальшій ескалації конфлікту сторони на державу-опонента. Неприйняття пропозицій іншої держави налагодити співпрацю у протидії поширенню пандемії пояснювалося специфікою зовнішньополітичного курсу, відповідно до якого інша країна позиціонується в інформаційному просторі як ворожа та найбільша або одна з найбільших загроз національній безпеці, а тому передача гуманітарної медичної допомоги або системне співробітництво у сфері охорони здоров'я суперечило б офіційному публічному дискурсу держави щодо даного конфлікту.

Таким чином, пандемія коронавірусу у 2020-2023 рр. змінила зовнішній контекст розвитку різних міждержавних збройних та незбройних конфліктів, вплинувши як на динаміку перебігу таких конфліктів, так і на політику управління ними національними урядами протиборчих держав. Пандемія засвідчила, що в умовах надзвичайної ситуації в сфері охорони здоров'я конфліктуючі країни можуть як взаємодіяти з метою спільного подолання такої проблеми, що сприятиме деескалації відносин і налагодженню дипломатичного діалогу, так і проводити різноманітні інформаційні операції з елементами дезінформації, навмисне інтегруючи в політичний дискурс непов'язані з конфліктом епідеміологічні питання, та вдаватись до інших дій на підґрунті

пандемії, що поглиблюватимуть міждержавні розбіжності і підвищуватимуть ризик військової ескалації конфлікту.

Дослідження впливу пандемії COVID-19 на конфлікти та мирні процеси є важливим для розуміння сучасних міжнародних відносин, оскільки це дозволяє відстежити трансформацію порядку денного міжнародних конфліктів та політичних інструментів, які держави-опоненти використовують з метою здобуття переваг над один одним, під впливом зовнішніх неполітичних обставин глобального характеру на кшталт пандемії коронавірусу. Серед перспектив подальшої розробки теми дослідження – вивчення динаміки інших конфліктів під час пандемії COVID-19, зокрема конфліктів між Ізраїлем і Палестиною та Вірменією і Азербайджаном як таких, що періодично супроводжуються бойовими діями або військовими інцидентами. Такий аналіз дозволить визначити нові форми конфліктогенного впливу пандемії COVID-19, встановити кореляцію між бойовими діями або військовими інцидентами та ступенем прояву «медичної дипломатії» у взаємодії конфлікуючих держав, а також окреслити нові напрями дезінформаційних кампаній щодо коронавірусу в умовах таких конфліктів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Берегута В. «Китайський» фактор у діяльності ВООЗ в умовах пандемії COVID-19: прихильність до КНР або інституціональна обмеженість повноважень?. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини, філософія: Збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених «Травневі студії 2021: історія, міжнародні відносини, філософія»* / за ред. Ю. Т. Темірова. Вип. 6. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2021. С. 196-201. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/10929>.
2. Берегута В. Конкуруючі наративи про джерело походження коронавірусу як чинник політизації пандемії у міжнародних відносинах. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Том 1 / Ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса. 2022. Вип. 14. Т. 1. С. 25-30. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12055>.
3. Берегута В. Наратив «коронавірусу як південнокорейської загрози національній безпеці КНДР» у зовнішній політиці Пхеньяна під час пандемії COVID-19. *Актуальні проблеми міжнародних відносин - 2023: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин - 2023» (ОС «Магістр») 1 грудня 2023 року* – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2023. С. 7-11.
4. Берегута В. Політизація пандемії COVID-19 у міжнародних відносинах. Кваліфікаційна (бакалаврська) робота. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2022. 76 с. URL: <https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/12687>.
5. Берегута В. Проблеми реалізації політики «одного Китаю» в китайсько-тайванських відносинах під час пандемії COVID-19. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Випуск 15 Том 2 / ред. кол. М.І. Прихненко (голова) та ін.

Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. Вип. 15. Т. 2. С. 13-18. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/14669>.

6. Берегута В. Просування російської дезінформації у РБ ООН. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини: Збірка матеріалів V Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні»*. / за ред. Ю. Т. Темірова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. Вип. 8. С. 119-122. URL: <https://jts.donnu.edu.ua/article/view/14398>.

7. Берегута В. Сербська кампанія вакцинації косовських сербів від коронавірусу як інструмент протидії суверенітету та незалежності Республіки Косово. *Modern tools and methods of scientific investigations: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference, December 8, 2023*. Antwerp, Kingdom of Belgium: International Center of Scientific Research. С. 61-64. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/08.12.2023>.

8. Богінська І. Чи вплинула пандемія Covid-19 на міжнародне посередництво у конфліктах? *Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науководослідної роботи за період 2019–2020 рр. (квітень–травень 2021 р.)*. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. С. 32-33. URL: <https://jpv.s.donnu.edu.ua/article/view/10248/10159>.

9. Браун Д. Китай і Тайвань: просте пояснення суті конфлікту. BBC News Україна. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62396120>.

10. В ООН нічого не знають о біологіческом оружиі на Украине. *Новости ООН*. 2022. URL: <https://news.un.org/ru/story/2022/03/1419712>.

11. В ООН по-прежнему нічого не знають о біологіческих лабораториях в Украине. *Новости ООН*. 2022. URL: <https://news.un.org/ru/story/2022/10/1434042>.

12. Верещака М. Харківська компанія "Біолік" звернулася в МОЗ за реєстрацією російської вакцини — заява компанії. Суспільне Новини. 2021. URL: <https://suspilne.media/93843-harkivskij-biolik-zvernuvsa-do-moz-ukraini-za-reestracieu-rosijskoi-vakcini-zaava-kompanii/>.

13. Выступление и ответное слово Постоянного представителя В. А. Небензи на заседании СБ ООН по вопросу о биологических лабораториях на Украине. Постоянное представительство Российской Федерации при ООН. 2022. URL: https://russiaun.ru/ru/news/110322n_u.

14. Выступление и ответное слово Постоянного представителя В. А. Небензи на заседании СБ ООН по вопросу о биологических лабораториях на Украине. Постоянное представительство Российской Федерации при ООН. 2022. URL: https://russiaun.ru/ru/news/180322n_u.

15. Выступление Постоянного представителя В.А.Небензи на заседании СБ ООН по вопросу о биологических лабораториях на Украине (по пункту повестки дня «Угрозы международному миру и безопасности»). Постоянное представительство Российской Федерации при ООН. 2022. URL: https://russiaun.ru/ru/news/unsc_130522.

16. Выступление Постоянного представителя В.А.Небензи на заседании СБ ООН в связи с рассмотрением жалобы по Статье VI Конвенции о запрещении биологического и токсинного оружия. Постоянное представительство Российской Федерации при ООН. 2022. URL: https://russiaun.ru/ru/news/271022_nb.

17. Ерман Г. "Нова холодна війна вже почалася". Чи змусять Китай заплатити за пандемію?. BBC News Україна. 2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-52560799>.

18. Заєць О., Багінський А. Трансформація миротворчої діяльності ООН під час пандемії. *XI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми управління: Трансформація публічного управління у постковідному світі»*. Київ: Національний технічний університет України «Київський

політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2021. С. 134-136. URL: <http://sup.fsp.kpi.ua/proc/article/view/248941>.

19. Заявление Главы ДНР Дениса Пушилина о полном прекращении движения граждан через ППТК ДНР на границе с Украиной с 21 марта. Глава Донецкой Народной Республики Денис Пушилин – официальный сайт. 2020. URL: <https://denis-pushilin.ru/news/zayavlenie-glavy-dnr-denisa-pushilina-o-polnom-prekrashhenii-dvizheniya-grazhdan-cherez-pptk-dnr-na-granitse-s-ukrainoj-s-21-marta/>.

20. Зубченко Я. Магазин вакцин «У кума». Моніторинг інформаційних каналів 7—13 грудня 2020 року. Детектор Медіа. 2020. URL: <https://detector.media/informatsiini-kanali/article/183655/2020-12-27-magazyn-vaktsyn-u-kuma-monitoryng-informatsiynykh-kanaliv-713-grudnya-2020-roku/>.

21. Китай і Тайвань: витоки протистояння. BBC News Україна. 2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46740156>.

22. Магда Є. Пандемія COVID-19 та дезінформаційні кампанії: кейс України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2020. Випуск 30. С. 176-182. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/30_2020/26.pdf.

23. Мазуренко А. Зеленський про "біолабораторії" в Україні: Це анекдот якийсь. Українська правда. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/27/7335091/>.

24. Медведчук обговорив з Путіним постачання російської вакцини від COVID в Україну. Кореспондент. 2020. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/4281806-medvedchuk-obhovoryv-z-putinym-postachannia-rosiiskoi-vaktsyny-vid-COVID-v-ukrainu>.

25. Медицинская гумпомощь РФ существенно поддержит Донбасс в борьбе с COVID – депутат Госдумы. Луганский Информационный Центр. 2020. URL: <https://lug-info.com/news/meditsinskaya-gumpomosch-rf-suschestvenno-podderzhit-donbass-v-borbe-s-covid-deputat-gosdumy-61127>.

26. Минобороны заявило об опытах с коронавирусом в биологических лабораториях США на Украине. Лента.ру. 2022. URL: <https://lenta.ru/news/2022/03/10/cornv/>.
27. Огляд основних операцій російського інформаційного впливу в Україні за перше півріччя 2021 року. Група з аналізу гібридних загроз. Український кризовий медіа-центр. 2021. 34 с. URL: <https://uacrisis.org/uk/operatsiyi-ros-inform>.
28. Павлюк О. Тайвань звинуватив ВООЗ в упередженості. Глава ВООЗ звинуватив Тайвань у расизмі. Громадське. 2020. URL: <https://hromadske.ua/posts/tajvan-zvinuvativ-vooz-v-uperedzhenosti-glava-vooz-zvinuvativ-tajvan-u-rasizmi>.
29. Песков: РФ сделает все необходимое для помощи Донбассу в борьбе с COVID-19. Интерфакс-Россия. 2021. URL: <https://www.interfax-russia.ru/rossiya-i-mir/peskov-rf-sdelat-vse-neobhodimoe-dlya-pomoshchi-donbassu-v-borbe-s-covid-19>.
30. Письмо Постоянного представителя Российской Федерации при Организации Объединенных Наций от 24 октября 2022 года на имя Председателя Совета Безопасности. Организация Объединенных Наций. 2022. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/655/56/PDF/N2265556.pdf?OpenElement>.
31. Про спутник ПЯТЬ никто ничего хорошего не говорит. Анатолий Шарий. YouTube. 2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=X-Wy7haNCXg>.
32. Распоряжение Правительства Российской Федерации от 19.03.2020 № 671-р "О внесении изменений в распоряжение Правительства Российской Федерации от 16 марта 2020 г. № 635-р". Официальный интернет-портал правовой информации. 2020. 1 с. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003230042>.
33. Романюк В. Інфодемія як супутня хвороба. *Журнал «Український тиждень»*. №20 (652). 2020. URL: <https://tyzhden.ua/infodemiia-iak-suputnia-khvoroba/>.

34. Россия доставит в Донбасс вакцину от COVID-19. Фонд поддержки и защиты прав соотечественников, проживающих за рубежом. 2021. URL: <https://www.pravfond.ru/press-tsentr/rossiya-dostavit-v-donbass-vaktsinu-ot-covid-19/>.
35. Россия отправит в Донбасс гуманитарную помощь для борьбы с коронавирусом на 399 млн рублей. ТАСС. 2020. URL: <https://tass.ru/obshchestvo/9784663>.
36. Россия поставит дополнительный объем вакцин от COVID-19 в ДНР и ЛНР. Известия. 2021. URL: <https://iz.ru/1186418/2021-06-30/rossiia-postavit-dopolnitelnyi-obem-vaktsin-ot-covid-19-v-dnr-i-lnr>.
37. Сааков В. Україна не купуватиме російську вакцину від COVID-19. Deutsche Welle. 2020. URL: <https://www.dw.com/uk/ukraina-ne-kupuvatymerosiisku-vaktsynu-vid-covid-19/a-55351838>.
38. Савчук Я. Інфодемія та небезпека дезінформації під час пандемії. Медична та наукова платформа INgenius. 2020. URL: <https://ingeniusua.org/articles/infodemiya-ta-nebezpeka-dezinformatsiyi-pid-chas-pandemiyi>.
39. Сі Цзіньпін: хто захоче поневолити Китай, розіб'є голову. BBC News Україна. 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-57677844>.
40. СІПРІ 2020: Щорічник: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О. Разумкова; Редкол. укр. вид.: О.Мельник (керівник проекту) та ін. – К.: Заповіт, 2021. 662 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2020_ukr.pdf.
41. СІПРІ 2021: Щорічник: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека: Пер. з англ. / Стокгольм. міжнар. ін-т дослідження миру; Укр. центр екон. і політ. досліджень ім. О.Разумкова; Редкол. укр. вид.: О.Мельник (керівник проекту) та ін. – К.: Заповіт, 2022. 724 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2021_ukr.pdf.

42. Скляревська Г. «Спаситель»: новый фейк «ОПЗЖ» про производство российской вакцины от ковида в Украине как часть политического пиара Медведчука. Детектор медиа. 2020. URL: <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/26167/2020-12-11-spasytel-novyuy-feyk-opzzh-pro-proyzvodstvo-rossyyskoy-vaktsyny-ot-kovyda-v-ukrayne-kak-chast-polytycheskogo-pyara-medvedchuka/>.

43. Таркін В. Окремі аспекти використання методів інформаційно-психологічної війни під час пандемії COVID-19. *Актуальні проблеми політики*. 2021. Вип. 67. с. 112-117. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/67_2021/19.pdf.

44. Торгонський Д. В. Світовий правовий порядок: COVID-19 як мультиплікатор викликів і загроз. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. Випуск 90 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. Одеса: Гельветика, 2021. С. 162-168. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15596/%d0%a2%d0%be%d1%80%d0%b3%d0%be%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9%20%d0%94.%20%d0%92.%20%d0%a1%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%be%d0%b2%d0%b8%d0%b9%20%d0%bf%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%be%d0%b2%d0%b8%d0%b9%20%d0%bf%d0%be%d1%80%d1%8f%d0%b4%d0%be%d0%ba.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

45. Указ Главы Луганской Народной Республики «О внесении изменения в Указ Главы Луганской Народной Республики от 21.03.2020 № УГ-178/20 «О введении дополнительных временных ограничений». Луганский Информационный Центр. 2020. 1 с. URL: <https://storage.lug-info.com/3/a/7c812e9f-a024-4fc0-9ba6-7e1bf999a3b6.pdf>.

46. Указ Главы Республики Крым от 03.07.2020 № 216-У "О внесении изменений в Указ Главы Республики Крым от 17 марта 2020 года № 63-У". Официальный интернет-портал правовой информации. 2020. 2 с. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/9100202007060014>.

47. Харківський «Біолік» не підписував контракт на виробництво вакцини «Спутник V». Укрінформ. 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3150969-harkivskij-biolik-ne-pidpisuvav-kontrakt-na-virobnictvo-vakcini-sputnik-v.html>.

48. Червоненко В. Донбас на карантині: "ДНР" закриває пункти пропуску через коронавірус, Росія не пускає. BBC News Україна. 2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51974270>.

49. Шевель І. Дипломатія під час пандемії COVID-19: її роль та наслідки у сфері дипломатії та міжнародних відносин. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*: збірник наукових праць. Випуск 6 / Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет культури і мистецтв. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, 2020. С. 82-89. URL: <http://international-relations.knukim.edu.ua/article/view/218775/218426>.

50. A year of COVID-19: The pandemic's impact on global conflict and demonstration trends. Armed Conflict Location & Event Data Project. 2021. 19 p. URL: https://acleddata.com/acleddatanew/wp-content/uploads/2021/04/ACLED_A-Year-of-COVID19_April2021.pdf.

51. Albanian premier urges Serbia to recognize Kosovo. Anadolu Ajansı. 2020. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/albanian-premier-urges-serbia-to-recognize-kosovo/1745797>.

52. Bami X., Stojanovic M. Kosovo, Serbia Verbally Agree on 'Implementation Deal' to Normalize Ties. BalkanInsight. 2023. <https://balkaninsight.com/2023/03/19/kosovo-serbia-verbally-agree-on-implementation-deal-to-normalize-ties/>.

53. Bami X. Kosovo's President and PM Clash over Coronavirus Response. BalkanInsight. 2020. URL: <https://balkaninsight.com/2020/03/18/kosovos-president-and-pm-clash-over-coronavirus-response/>.

54. Bami X. Serbia, Kosovo Leaders Expected in Brussels before Washington Meeting. *BalkanInsight*. 2020. URL: <https://balkaninsight.com/2020/06/23/serbia-kosovo-leaders-expected-in-brussels-before-washington-meeting/>.

55. Bislimi B., Heil A. 'Illegal' Vaccines In Northern Kosovo Provide A Heavy Dose Of Cross-Border Politics. *RadioFreeEurope/Radio Liberty*. 2020. URL: <https://www.rferl.org/a/illegal-vaccines-in-northern-kosovo-provide-a-heavy-dose-of-cross-border-politics/31025332.html>.

56. Blanchard B. Taiwan repeats virus help offer to China, says wants its people home. *Reuters*. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/china-health-taiwan-idUSL4N29Z0PD>.

57. Bramsen I., Hagemann A. The missing sense of peace: diplomatic approachment and virtualization during the COVID-19 lockdown. *International Affairs*. 2021. Volume 97, Issue 2. P. 539–560. URL: <https://academic.oup.com/ia/article/97/2/539/6137451>.

58. Briefing Security Council, Mission Head Urges Kosovo Leaders to Put Aside Partisan Agendas, Restart Dialogue with Belgrade, Work towards Fighting COVID-19. *United Nations*. 2020. URL: <https://press.un.org/en/2020/sc14168.doc.htm>.

59. Brown R., Hurlburt H., Stark A. How the Coronavirus Sows Civil Conflict Pandemics Don't Bring People Together— Sometimes, They Pull Societies Apart. *Foreign Affairs*. 2020. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2020-06-06/how-coronavirus-sows-civil-conflict>.

60. Burns N. How to Lead in a Time of Pandemic. What U.S. Foreign Policy Should Be Doing—but Isn't—to Rally the World to Action. *Foreign Affairs*. 2020. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/how-lead-time-pandemic>.

61. Carafano J., Volker K. Building the Post-Pandemic World. *The National Interest*. 2020. URL: <https://nationalinterest.org/feature/building-post-pandemic-world-156791>.

62. China offers vaccines to Taiwan to fight COVID-19. Reuters. 2021. URL: <https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/china-offers-vaccines-medical-experts-taiwan-fight-covid-2021-05-24/>.
63. Coronavirus: Serbia provokes Kosovo with vaccination scheme. Deutsche Welle. 2021. URL: <https://www.dw.com/en/coronavirus-serbia-provokes-kosovo-with-vaccination-scheme/a-56375928>.
64. Countries that Recognize Kosovo 2023. World Population Review. 2023. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-that-recognize-kosovo>.
65. COVID-19 and Conflict: Seven Trends to Watch. International Crisis Group. 2020. URL: <https://www.crisisgroup.org/global/sb4-covid-19-and-conflict-seven-trends-watch>.
66. Covid-19 Reshapes the Future / Stirling C. et al. Center for Strategic and International Studies. 2020. URL: <https://www.csis.org/analysis/covid-19-reshapes-future>.
67. COVID-404. Implications of COVID-19 in the occupied territories of Ukraine. Група з аналізу гібридних загроз. Український кризовий медіа-центр. 2020. URL: <https://uacrisis.org/en/implications-of-covid-19-in-the-occupied-territories-of-ukraine>.
68. Davidson H. Outcry as World Health Assembly locks out Taiwan under pressure from China. The Guardian. 2023. URL: <https://www.theguardian.com/world/2023/may/23/outcry-as-world-health-organization-locks-out-taiwan-under-pressure-from-china>.
69. Davidson H. Taiwan accuses China of interfering with Covid vaccine deals. The Guardian. 2021. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/may/27/taiwan-president-accuses-china-interfering-covid-vaccine-deals>.

70. First doses of COVID-19 Vaccines touchdown in Prishtina via COVAX Facility. UNICEF. 2021. URL: <https://www.unicef.org/kosovoprogramme/press-releases/first-doses-covid-19-vaccines-touchdown-prishtina-covax-facility>.
71. Fitzpatrick P. How Taiwan beat COVID-19 – new study reveals clues to its success. The Conversation. 2021. URL: <https://theconversation.com/how-taiwan-beat-covid-19-new-study-reveals-clues-to-its-success-158900>.
72. Grundy T. Video: Top WHO doctor Bruce Aylward ends video call after journalist asks about Taiwan’s status. Hong Kong Free Press. 2020. URL: <https://hongkongfp.com/2020/03/29/video-top-doctor-bruce-aylward-pretends-not-hear-journalists-taiwan-questions-ends-video-call/>.
73. Hajdari U. Serbia runs ethnic vaccination campaign in Kosovo despite fury from Pristina. The Telegraph. 2021. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2021/02/16/serbia-runs-ethnic-vaccination-campaign-kosovo-despite-fury/>.
74. Hale E. Taiwan holds out hope for seat at World Health Assembly meeting. Al Jazeera. 2021. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2021/5/22/taiwan-holds-out-hope-for-seat-at-world-health-assembly-meeting>.
75. Hernandez J. C., Horton C. Coronavirus Crisis Offers Taiwan a Chance to Push Back Against China. The New York Times. 2020. URL: <https://www.nytimes.com/2020/04/22/world/asia/coronavirus-china-taiwan.html>.
76. Holland S., Drunnstrom D. Biden to pledge steps to deter nuclear attack on South Korea. Reuters. 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/biden-pledge-steps-deter-nuclear-attack-south-korea-officials-2023-04-21/>.
77. Infodemic. World Health Organization. URL: https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1.
78. Inter-Korean solidarity around COVID-19, under the Northeast Asian Public Health Initiative (NEAPHI), as a contribution to cooperative threat reduction (CTR+), NAPSNet Special Report. Nautilus Institute for Security and Sustainability. 2021. URL: <https://nautilus.org/napsnet/napsnet-special-reports/inter-korean->

solidarity-around-covid-19-under-the-northeast-asian-public-health-initiative-neaphi-as-a-contribution-to-cooperative-threat-reduction-ctr/.

79. Kahl C., Berengaut A. Aftershocks: The Coronavirus Pandemic and the New World Disorder. War on the Rocks. 2020. URL: <https://warontherocks.com/2020/04/aftershocks-the-coronavirus-pandemic-and-the-new-world-disorder/>.

80. Kastner S., Wang G., Pearson M., Phillips-Alvarez L., & Yinusa J. Taiwan and the “One-China Principle” in the Age of COVID-19: Assessing the Determinants and Limits of Chinese Influence. *The China Quarterly*. Volume 252. 2022. pp. 1045-1065. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/china-quarterly/article/taiwan-and-the-onechina-principle-in-the-age-of-covid19-assessing-the-determinants-and-limits-of-chinese-influence/9A1896BBB19B0EE62E63A3CAF54FDB90#>.

81. Kim E. North Korea's Kim Orders Lockdown as First COVID-19 Outbreak Is Confirmed. Voice of America. 2022. URL: <https://www.voanews.com/a/north-korea-s-kim-orders-lockdown-as-first-covid-19-outbreak-is-confirmed/6569002.html>.

82. Kim J. South Korea willing to provide COVID vaccines to North Korea, says Moon Jae-in. NK News. 2021. URL: <https://www.nknews.org/2021/06/south-korea-willing-to-provide-covid-vaccines-to-north-korea-says-moon-jae-in/>.

83. Kim M. J. Trump writes North Korea's Kim Jong Un to offer help against the coronavirus. The Washington Post. 2020. URL: https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/north-korea-says-trump-wrote-kim-jong-un-a-letter-offering-to-help-out-with-coronavirus/2020/03/22/a3facf9a-6c35-11ea-a156-0048b62cdb51_story.html.

84. Kliem F. “The National Securitisation of COVID-19.” Regionalism and COVID-19: how EU-ASEAN inter-regionalism can strengthen pandemic management. S. Rajaratnam School of International Studies. 2020. P. 2–4. URL: <http://www.jstor.org/stable/resrep26837.5>.

85. Kong K. Kim Jong Un Opens Door to South Korea Thaw With Virus Letter. Bloomberg. 2020. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-05/kim-jong-un-opens-door-to-south-korea-thaw-with-virus-letter>.
86. Kosovo leaders feud over COVID-19 outbreak in the north. European Western Balkans. 2020. URL: <https://europeanwesternbalkans.com/2020/04/07/kosovo-leaders-feud-over-covid-19-outbreak-in-the-north/>.
87. Kovacevic D. Serbia's Vucic Delivers COVID-19 Vaccines to Bosnia. BalkanInsight. 2021. URL: <https://balkaninsight.com/2021/03/02/serbias-vucic-delivers-covid-19-vaccines-to-bosnia/>.
88. Lehrs L. Conflict and cooperation in the age of COVID-19: the Israeli–Palestinian case. *International Affairs*. 2021. Volume 97, Issue 6. P. 1843–1862. URL: <https://academic.oup.com/ia/article/97/6/1843/6371835>.
89. McCurry J. North Korea blames Covid-laden balloons sent from South for virus outbreak. The Guardian. 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/jul/01/north-korea-blames-covid-laden-balloons-sent-from-south-for-virus-outbreak>.
90. McCurry J. North Korea blows up liaison office in row over defectors' leaflet campaign. The Guardian. 2020. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/jun/16/north-korea-ready-to-send-troops-into-demilitarised-zone-as-leaflets-row-escalates>.
91. McCurry J. North Korea says South may 'pay dearly' for doubting its claim to be Covid-free. The Guardian. 2020. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/09/north-korea-says-south-may-pay-dearly-for-doubting-its-claim-to-be-covid-free>.
92. Mehrl M. and Thurner P. The Effect of the Covid-19 Pandemic on Global Armed Conflict: Early Evidence. *Political Studies Review*. 2020. Volume 19, Issue 2. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1478929920940648>.

93. Milewski D. The Analysis of Narratives and Disinformation in the Global Information Environment Amid Covid-19 Pandemic. *European Research Studies Journal*. 2020. Volume XXIII. Special Issue 3. P. 3-17. URL: https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/79014/1/The_analysis_of_narratives_and_disinformation_in_the_global_information_environment_amid_covid_19_pandemic.pdf.
94. Muharremi R. The “Washington Agreement” Between Kosovo and Serbia. *The American Society of International Law*. 2021. Volume 25. Issue 4. URL: <https://www.asil.org/insights/volume/25/issue/4/washington-agreement-between-kosovo-and-serbia>.
95. Munich Security Conference. World Health Organization. 2020. URL: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/munich-security-conference>.
96. Nebehay S., Blanchard B. Taiwan accuses China of giving WHO wrong information about virus cases on island. *Reuters*. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-china-health-taiwan-who-idINKBN2000GE>.
97. Nebehay S., Blanchard B. Taiwan criticises WHO 'indifference' after failing to gain access to annual meeting. *Reuters*. 2021. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/taiwan-slams-whos-indifference-after-failing-get-into-key-meeting-2021-05-24/>.
98. North Korea Accuses US of Biological Warfare in Ukraine. *The Defense Post*. 2022. URL: <https://www.thedefensepost.com/2022/07/25/north-korea-us-biological-warfare-ukraine/>.
99. North Korea says propaganda leaflets sent from South could carry coronavirus. *The Guardian*. 2021. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/may/07/north-korea-says-propaganda-leaflets-sent-from-south-could-carry-coronavirus>.
100. North Korea says Trump offered virus cooperation in letter to Kim. *Reuters*. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-usa-northkorea-idUSKBN2180YX>.

101. North Korea: Washington and Seoul step up moves to deter Pyongyang - but offer COVID-19 aid. Sky News. 2022. URL: <https://news.sky.com/story/north-korea-washington-and-seoul-step-up-moves-to-deter-pyongyang-but-offer-covid-19-aid-12618090>.

102. North Korea's coronavirus-free claim met with skepticism. The Guardian. 2020. URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/02/north-koreas-coronavirus-free-claim-met-with-mounting-scepticism>.

103. Novel Coronavirus (2019-nCoV) Situation Report – 13. World Health Organization. 2020. URL: <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200202-sitrep-13-ncov-v3.pdf>

104. Posen B. Do Pandemics Promote Peace?. *Foreign Affairs*. 2020. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2020-04-23/do-pandemics-promote-peace>.

105. Resolution 2532 (2020) / adopted by the Security Council on 1 July 2020. United Nations Digital Library. 2020. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3870751>.

106. Sang-Hun C. Trump Writes to Kim Jong-un Offering Help in Virus Fight, North Korea Says. The New York Times. 2020. URL: <https://www.nytimes.com/2020/03/21/world/asia/coronavirus-north-korea-trump-kim.html>.

107. Security Council Rejects Text to Investigate Complaint Concerning Non-Compliance of Biological Weapons Convention by Ukraine, United States. United Nations Meetings Coverage and Press Releases. 2022. URL: <https://press.un.org/en/2022/15095.doc.htm>.

108. Serbia sends Kosovo 1,000 test kits in solidarity against coronavirus. Reuters. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-serbia-kosovo-idUSKBN21Z2SV>.

109. Serbian CSOs call for cooperation with Kosovo in combating COVID-19. European Western Balkans. 2020. URL:

<https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/30/serbian-csos-call-for-cooperation-with-kosovo-in-combating-covid-19/>.

110. Shin H. South, North Korea reopen hotlines as leaders seek to rebuild ties. Reuters. 2021. URL: <https://www.reuters.com/world/china/south-north-korea-have-restored-once-severed-hotline-blue-house-2021-07-27/>.

111. Shin H., Smith J. North Korea declares victory over COVID, suggests leader Kim had it. Reuters. 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/nkoreas-kim-declares-victory-battle-against-covid-19-kcna-2022-08-10/>.

112. Simic J. COVID-19 Exacerbates Ethnic Serb Limbo in Kosovo. BalkanInsight. 2020. URL: <https://balkaninsight.com/2020/09/30/covid-19-exacerbates-ethnic-serb-limbo-in-kosovo/>.

113. Smith J., Shin H. South Korea's Moon proposes regional initiative to battle COVID-19, engage North Korea. Reuters. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/un-assembly-southkorea-idUSKCN26D2LW>.

114. Statement on the fifteenth meeting of the IHR (2005) Emergency Committee on the COVID-19 pandemic. World Health Organization. 2023. URL: [https://www.who.int/news/item/05-05-2023-statement-on-the-fifteenth-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committee-regarding-the-coronavirus-disease-\(covid-19\)-pandemic](https://www.who.int/news/item/05-05-2023-statement-on-the-fifteenth-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-coronavirus-disease-(covid-19)-pandemic).

115. Taiwan fails in bid to join WHO assembly after China pressure. Reuters. 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/taiwans-efforts-join-who-assembly-fail-2022-05-23/>.

116. Taiwan national day: we will not bow to China, says president amid tensions. The Guardian. 2021. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/oct/10/taiwan-national-day-we-wont-bow-to-china-says-president>.

117. Taiwan's Tsai offers aid to China amid Covid surge. France 24. 2023. URL: <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20230101-taiwan-s-tsai-offers-aid-to-china-amid-covid-surge>.

118. Tan H. Taipei lashes out at China for blocking Taiwan's access to the World Health Organization. CNBC. 2020. URL: <https://www.cnbc.com/2020/02/06/coronavirus-taiwan-lashes-out-at-china-for-blocking-who-access.html>.
119. TË SANKSIONOHEN SHKELJET E SERBISË. Meliza Haradinaj-Stublla. Facebook. 2020. URL: <https://www.facebook.com/melizaharadinajstublla/posts/211914937221240>.
120. The CNS North Korea Missile Test Database. Nuclear Threat Initiative. 2023. URL: <https://www.nti.org/analysis/articles/cns-north-korea-missile-test-database/>.
121. The Kremlin's Allegations of Chemical and Biological Weapons Laboratories in Ukraine. U. S. Department of State. 2022. URL: <https://www.state.gov/the-kremlins-allegations-of-chemical-and-biological-weapons-laboratories-in-ukraine/>.
122. The United States Mission to the OSCE Demands an End to Russia and its Proxies' Restrictions on the Movement of the Special Monitoring Mission in Ukraine. U. S. Mission to the OSCE. 2020. URL: <https://osce.usmission.gov/usosce-demands-an-end-to-russian-and-proxies-restrictions-on-the-movement-of-the-smm/>.
123. The World After the Coronavirus / Allen J. et al. *Foreign Policy*. 2021. URL: <https://foreignpolicy.com/2021/01/02/2021-coronavirus-predictions-global-thinkers-after-vaccine/>.
124. Tian Y. L., Blanchard B. China proffers 'peaceful reunification', Taiwan says respect our democracy. Reuters. 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/china/china-says-should-advance-peaceful-reunification-with-taiwan-2023-03-05/>.
125. Track 1.5 Virtual Meeting to Launch “Northeast Asia Cooperation Initiative for Infectious Disease Control and Public Health” Takes Place on Dec. 29. Ministry of Foreign Affairs of Republic of Korea. 2020. URL: https://www.mofa.go.kr/eng/brd/m_5676/view.do?seq=321475.

126. Uppsala Conflict Data Program. Uppsala University. URL: <https://ucdp.uu.se/>.

127. Vitia and Jevtiqi call for cooperation in the fight against the coronavirus. KOHA. 2020. URL: <https://www.koha.net/en/arboretum/215809/Vitia-and-Jevtiqi-call-for-cooperation-in-the-fight-against-the-coronavirus/>.

128. Vitia: 1,000 PCR tests from Serbia to be destroyed in a timely manner. KoSsev. 2021. URL: <https://kossev.info/vitia-1000-pcr-tests-from-serbia-to-be-destroyed-as-soon-as-possible/>.

129. Vucic announces massive vaccination program, Kosovo Serbs via “hybrid system”, Serbia ready to assist K-Albanians as well. KoSsev. 2021. URL: <https://kossev.info/vucic-announces-massive-vaccination-program-kosovo-serbs-via-hybrid-system-serbia-ready-to-assist-k-albanians-as-well/>.

130. Vucic: There's no doubt - without resolving Kosovo issue, Serbia will not join the EU. B92. 2020. URL: https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2020&mm=05&dd=31&nav_id=108594%20.

131. Vucic: Vaccination against COVID-19 started in Leposavic today. KoSsev. 2020. URL: <https://kossev.info/vucic-vaccination-against-covid-19-started-in-leposavic-today/>.

132. Weaponized: How rumors about COVID-19's origins led to a narrative arms race / Bandeira L. et al. Washington, DC: Atlantic Council, 2021. 54 p. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2021/02/Weaponized-How-rumors-about-COVID-19s-origins-led-to-a-narrative-arms-race.pdf>.

133. What has US done with bat coronavirus in Ukraine? World deserves explanation. Global Times. 2022. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202203/1254577.shtml>.

134. WHO chief welcomes S. Korea's push for regional cooperation forum against health crises. The Korea Herald. 2021. URL: <https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20210901000784>.

135. WHO says following Taiwan virus response closely, after complaints. Reuters. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-taiwan-who-idUSKBN21G0F9>.
136. Workman D. China's Top Trading Partners. World's Top Exports. 2022. URL: <https://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/>.
137. Workman D. Taiwan's Top Trading Partners. World's Top Exports. 2022. URL: <https://www.worldstopexports.com/taiwans-top-import-partners/>.
138. Wulfsohn J. WHO accused of 'carrying China's water' after official refuses to acknowledge Taiwan during bizarre interview. Fox News. 2020. URL: <https://www.foxnews.com/media/who-china-taiwan-interview>.
139. Xi sends congratulatory letter to 15th Straits Forum. Xinhua. 2023. URL: <https://english.news.cn/20230617/d98b6c62cc5b4d0fb8af5d3c6381245e/c.html>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на конфлікт між КНР та Республікою Китай (Тайвань)

№	Чинник динаміки конфлікту	Характеристика та оцінка впливу чинника
1	Ведення переговорів та укладення міждержавної угоди	Відсутність міждержавних переговорів та відсутність укладених міждержавних угод, пов'язаних з проблемою пандемії. Відмова від пропозицій один одного щодо постачання медичної гуманітарної допомоги. Відсутність фактів залучення посередників до врегулювання конфлікту.
2	Питання конфлікту на порядку денному міжнародних організацій та ухвалення резолюцій з цього питання	Кількаразове обговорення питання членства Тайваню у ВООЗ на рівні Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я. Подальше виключення Тайваню з ВООЗ призвело до загострення конфлікту. ВООЗ стала майданчиком поширення Тайванем антикитайських наративів. Відсутність фактів обговорення можливостей деескалації конфлікту в умовах пандемії. Відсутність ухвалених резолюцій.
3	Наявність провладного дискурсу, який просуває консолідуючі/конкуруючі наративи про конфлікт	Переважання повідомлень у формі звинувачень, в яких трансливались політичні наративи, що загострювали двосторонні відносини, над кількістю повідомлень, в яких пропонувалась взаємодопомога у протидії поширенню коронавірусу, сприяли загостренню відносин між Пекіном та Тайбеєм.
4	Випадки військових інцидентів	За період пандемії COVID-19 політичний конфлікт не переріс у пряме військове зіткнення. Військові та/або інші інциденти не виникали.

Джерело: складено автором.

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на конфлікт між КНДР та Республікою Корея

№	Чинник динаміки конфлікту	Характеристика та оцінка впливу чинника
1	Ведення переговорів та укладення міждержавної угоди	Наявність дипломатичного листування між лідерами КНДР та Республіки Корея щодо проблеми пандемії. Відсутність укладених міждержавних угод. Відмова КНДР від пропозицій Республіки Корея та США щодо постачання медичної гуманітарної допомоги. Неофіційне залучення Президента США Д. Трампа як посередника між двома країнами. Часткове налагодження американсько-північнокорейського діалогу призвело до короткострокового послаблення напруги у міжкорейських відносинах.
2	Питання конфлікту на порядку денному міжнародних організацій та ухвалення резолюцій з цього питання	Мирні ініціативи Республіки Корея та спільне відновлення знищених «гарячих ліній» зв'язку не були предметами обговорень на засіданнях міжнародних організацій, однак були підтримані Генеральним директором ВООЗ та Генеральним секретарем ООН. Відсутність ухвалених резолюцій.
3	Наявність провладного дискурсу, який просуває консолідуючі/конкуруючі наративи про конфлікт	У випадку КНДР переважали повідомлення, в яких містилась необґрунтована критика дій та звинувачення уряду Республіки Корея, які ускладнили перспективи нормалізації діалогу. У випадку Республіки Корея – переважання пропозицій налагодження співробітництва у сфері протидії охорони здоров'я.
4	Випадки військових інцидентів	За період пандемії конфлікт не переріс у пряме військове зіткнення. КНДР проводила тестові запуски ракет та балістичного озброєння. Між сторонами виникали інциденти, пов'язані з незаконним перетином кордону повітряних куль та листівок з боку Республіки Корея, які були сприйняті КНДР як джерело поширення коронавірусу. У відповідь Пхеньян вдався до погроз застосувати проти Сеулу силу.

Джерело: складено автором.

ДОДАТОК В

Таблиця В.1. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на конфлікт між Республікою Сербія та Республікою Косово

№	Чинник динаміки конфлікту	Характеристика та оцінка впливу чинника
1	Ведення переговорів та укладення міждержавної угоди	Наявність офіційного переговорного процесу як з налагодження співпраці у протидії поширенню коронавірусу, так і щодо нормалізації двосторонніх відносин та євроінтеграційних питань. Кількаразове укладення домовленостей про солідарність країн в боротьбі з пандемією, надання гуманітарної допомоги та перетин кордону лікарями. Вони сприяли укладенню низки угод, що частково врегульовували питання політико-правового статусу Республіки Косово за посередництва США та ЄС.
2	Питання конфлікту на порядку денному міжнародних організацій та ухвалення резолюцій з цього питання	Медична дипломатія Сербії та Косово як основа для наближення розв'язання конфлікту і встановлення миру та стабільності в регіоні стала предметом обговорень у Раді Безпеки ООН. Способи врегулювання сербсько-косовського конфлікту у вигляді укладення міждержавної угоди обговорювались на рівні ЄС як посередника.
3	Наявність провладного дискурсу, який просуває консолідуючі/конкуруючі наративи про конфлікт	Пандемія COVID-19 загострила конфлікт інтересів щодо питання незалежності Косово, оскільки сторони поширювали протилежні наративи, які ускладнювали діалог та нівелювали успіхи медичної дипломатії. Ініціювання Сербією вакцинації косовських сербів без узгодження з урядом Косово було негативно сприйняте останнім як втручання у внутрішні справи, загроза суверенітету та національній безпеці Косова. Водночас зафіксована значно менша кількість повідомлень щодо взаємодії у медичній сфері, які позитивно сприймалися іншою стороною конфлікту.
4	Випадки військових інцидентів	За період пандемії COVID-19 політичний конфлікт не переріс у пряме військове

	зіткнення. Між сторонами сталась низка інцидентів у 2022 р. зі стягуванням військ до кордону, приведенням їх в бойову готовність обома сторонами і силовим відновленням контролю Приштини над сербськими муніципальними органами в північній частині республіки. Дана криза не була ані спричинена, ані пов'язана з пандемією COVID-19.
--	---

Джерело: складено автором.

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на російсько-українську війну

№	Чинник динаміки конфлікту	Характеристика та оцінка впливу чинника
1	Ведення переговорів та укладення міждержавної угоди	Пандемія COVID-19 не перервала переговорний процес між Україною та Росією щодо врегулювання ситуації на Донбасі у формі зустрічей «нормандської четвірки» із Францією та Німеччиною, що продовжувались впритул до повномасштабного вторгнення Росії. Щодо пов'язаних з пандемією питань переговори не проводились та угоди не укладались.
2	Питання конфлікту на порядку денному міжнародних організацій та ухвалення резолюцій з цього питання	Звинувачення Росією України та США у розробці біологічної зброї на основі експериментів з коронавірусом були предметом обговорення в раді Безпеки ООН. Міжнародна спільнота засудила російську дезінформацію та неспровоковану агресію проти України, не знайшовши підтвержень російським звинуваченням. Відповідні проєкти російських резолюцій не були укладені.
3	Наявність провладного дискурсу, який просуває консолідуючі/конкуруючі наративи про конфлікт	Поширення російськими та проросійськими українськими політичними діячами наративів про готовність Росії допомагати населенню ОРДЛО у подоланні пандемії без погодження з Україною, а також наративів про російську

		<p>вакцину й розроблення Україною біологічної зброї унеможлилювали співробітництво та деескалацію бойових дій. Росія висувала українському урядові пропозиції налагодити співпрацю у формі постачання російських вакцин та запропонувала Україні постачати вакцини до ОРДЛО лише за умови встановлення офіційного діалогу між Києвом та «ДНР» й «ЛНР». Обидві пропозиції були відкинуті Україною.</p>
4	Випадки військових інцидентів	<p>Під час пандемії конфлікт перебував на стадії контрольованої ескалації із періодичними бойовими зіткненнями на території Донецької та Луганської областей між ЗСУ та армією «ДНР», «ЛНР» й РФ на лінії розмежування, однак вони не були спричинені пандемією. Інтенсифікація бойових дій сталася 24 лютого 2022 року із повномасштабним військовим вторгненням Росії в Україну. Намагаючись виправдати вторгнення, В. Небензя та В. Путін поширювали наратив про реалізацію в Україні військово-біологічних програм США на основі проведення дослідів з коронавірусом, які ніби-то становили загрозу національній безпеці Росії. Наратив був спростований Україною, США та ООН.</p>

Джерело: складено автором.